

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

EKONOMSKI VPLIVI PRIHODNJE ŠIRITVE EVROPSKE UNIJE

Ljubljana, januar 2002

URŠA DOLNIČAR

IZJAVA

Študentka Urša Dolničar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Zarjana Fabjančiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 24. januarja 2002

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. DRŽAVE KANDIDATKE IN EVROPSKA UNIJA	1
2.1. KOPENHAGENSKA MERILA	1
Ekonomska merila	2
3. GOSPODARSKI POLOŽAJ DRŽAV KANDIDATK	2
3.1 RAZVOJ DRŽAV SREDNJE IN VZHODNE EVROPE V OBDOBJU 1990-99	2
3.2. EKONOMSKI KAZALCI USPEŠNOSTI LETA 2000	3
BDP in gospodarska rast	3
Stopnja inflacije	4

Trg dela _____	4
Menjava _____	4
3.3. EKONOMSKI KAZALCI TURČIJE _____	5
4. ŠIRITEV _____	5
4.1. PRIMER GRČIJE, ŠPANIJE IN PORTUGALSKE _____	7
5. MOŽNI MAKROEKONOMSKI VPLIVI ŠIRITVE _____	8
(2000-09) _____	8
5.1. SCENARIJI RASTI ZA DESET IN OSEM DRŽAV SREDNJE IN VZHODNE EVROPE _____	8
Analiza rasti za leto 1994-99 _____	9
5.2. SCENARIJI RASTI SKUPINE OSMIH DRŽAV _____	9
Osrednji scenarij _____	9
Optimistični scenarij _____	10
5.3. EKONOMSKI VPLIV NA EVROPSKO UNIJO (EU-15) _____	11
Pozitivna sila povpraševanja: učinki menjave zaradi povečane rasti BDP pristopnih držav _____	12
Pozitivna sila povpraševanja in prva pozitivna sila ponudbe: vplivi menjave in migracij na Evropsko unijo _____	12
Pozitivna sila povpraševanja in dve pozitivni sili ponudbe: menjava, migracije in cene (mark-up) _____	12
5.4. MIGRACIJE _____	13
5.5. KMETIJSTVO _____	14
5.5.1. POMEMBOST KMETIJSTVA V DRŽAVAH SREDNJE IN VZHODNE EVROPE _____	14
5.5.2. TRGOVINA, WTO (SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA) IN	
SKUPNA KMETIJSKA POLITIKA _____	14
Pristop in proizvodnja držav srednje in vzhodne Evrope _____	16
6. MAKROEKONOMSKI UČINKI INTEGRACIJE SLOVENIJE V	
EVROPSKO UNIJO _____	17
GLAVNI EKONOMSKI KAZALCI _____	17
6.1. MAKROEKONOMSKI UČINKI _____	19
6.2. ZUNANJETRGOVINSKE POSLEDICE INTEGRACIJE _____	19
Primeri preteklih evropskih integracij _____	20
6.3. PRIČAKOVANI UČINKI NA BLAGOSTANJE IN GOSPODARSKO RAST _____	22
Učinek ponudbe _____	22
Učinek odprave carinskih formalnosti _____	23
Učinek liberalizacije trga javnih naročil _____	23
Učinki liberalizacije finančnih storitev in kapitalskih tokov _____	23
Učinki ekonomske integracije na gospodarsko rast _____	24
6.4. PRORAČUNSKI UČINKI _____	24
7. SLOVENSKO KMETIJSTVO IN ŠIRITEV _____	26

8. SKLEP	27
9. LITERATURA	27
10. VIRI	28

1. UVOD

Širitev je ena najpomembnejših nalog Evropske unije v prihodnosti. Število držav kandidatke je trenutno trinajst. Od teh je deset držav iz srednje in vzhodne Evrope (Bolgarija, Češka republika, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija) in še Ciper, Malta in Turčija.

Širitev bo imela dolgoročne vplive na Evropsko unijo v vseh pogledih, tako političnih, institucionalnih, ekonomičnih, proračunskih in socialnih. V diplomski nalogi sem se osredotočila na predvidene ekonomske vplive širitve držav srednje in vzhodne Evrope. Upoštevala sem tako vpliv širitve na petnajst članic Evropske unije kot tudi na države kandidatke. Veliko koristi širitve je vidnih zaradi visoke stopnje ekonomske integracije med državami članicami Evropske unije in njenimi kandidatkami. Pristop k Evropski uniji v pravih razmerah lahko povzroči veliko gospodarsko rast in razcvet v državah kandidatkah in hkrati pozitiven, vendar majhen vpliv na države članice.

V nalogi sem izbrala predvideno časovno obzorje desetih let (2000-09). Ker je glavna naloga določiti vpliv širitve na Evropsko unijo, sem se osredotočila bolj na skupine držav kot na posameznice. To sem storila predvsem zaradi ekonomske analize. Države sem razdelila na Poljsko, ki je največja država kandidatka s skoraj štiridesetimi milijoni prebivalcev; Romunijo, drugo največjo državo s prek dvajsetimi milijoni prebivalcev in na skupino ostalih osmih držav srednje in vzhodne Evrope, od katerih ima vsaka po deset milijonov prebivalcev ali manj, skupaj imajo štirideset milijonov prebivalcev. Ekonomski vpliv pristopa Cipra in Malte s približno enim milijonom prebivalcev bo verjetno neznaten. Turčija pa ima zaradi svoje pretekle gospodarske krize popolnoma drugačno vlogo in jo bom obravnavala posebej.

Naloga definira širitev kot skupek ekonomskih meril pred pristopom in po njem, ne glede na to, katere pogoje bi države izpolnjevale.

Kljub reformam, ki jih države izpolnjujejo pred pristopom, pa bodo nadaljnje spremembe prišle s širitvijo s popolno udeležbo na skupnem evropskem trgu. Pod režimom Evropskih sporazumov je trgovina še zmeraj ovirana, kapitalaska gibanja so le delno liberalizirana, a pretok delovne sile je strogo omejen. Naslednja sprememba je, da bodo države kandidatke uporabljale skupno kmetijsko politiko.

Države srednje in vzhodne Evrope imajo prav tako korist od finančne pomoči iz Evropske unije iz naslova predpristopnih programov, po vstopu v Evropsko unijo pa bodo imele koristi od še večjih transferjev z računa iz naslova udeležbe v skupni politiki.

Pristop bo tudi vodil do članstva v evroobmočje.

V zadnjem delu diplomske naloge sem poudarila, kakšni so učinki približevanja Slovenije Evropski uniji in njenega polnopravnega vključevanja. Podrobneje sem se posvetila makroekonomskim vplivom integracije in prihodnosti slovenskega kmetijstva.

Na podlagi dejstev, podanih tekstovno in numerično, bom v diplomskem delu poskušala dokazati, ali bodo ekonomski vplivi pozitivni ali negativni, pa tudi in približno kako visoki bodo za posamezne skupine držav.

2. DRŽAVE KANDIDATKE IN EVROPSKA UNIJA

2.1. *Kopenhagenska merila*

Evropski svet je leta 1993 v Kopenhagnu postavil možnim državam kandidatkam merila za vstop v Evropsko unijo. Določena so bila politična, ekonomska in institucionalna merila razdeljeni v tri skupine:

- **stabilnost institucij** kot zagotovilo za: demokracijo, vladavino prava, človekovih pravic in spoštovanje in skrb za manjšine;
- **obstoj tržne ekonomije**, ki bo sposobna prenesti konkurenco in tržne pritiske na skupnem trgu Evropske unije;
- **sposobnost prevzeti obveznosti članstva** in privrženost skupnim ciljem politične, ekonomske in monetarne unije.

Ekonomska merila

Ekonomska merila iz Kopenhagna so bila natančno opredeljena v Agendi 2000.

- *Obstoj delujočega tržnega sistema* je prvo merilo in pomeni: vzpostavitev tržnega ravnotežja ponudbe in povpraševanja mora biti odvisno samo od delovanja tržnih sil ob liberalizirani menjavi in cenovni politiki; ne obstajajo večje ovire za vstop ali izstop iz trga; obstaja delujoči pravni sistem; makroekonomska stabilnost (stabilnost cen, mednarodne menjave in javnih financ); obstoj širokega konsenza glede ekonomske politike; zadovoljiva raven razvitosti finančnega sektorja, ki učinkovito usmerja prihranke v produktivne investicije.
- *Sposobnost prenesti pritiske konkurence in tržnih sil na trgu Evropske unije* pa je drugo merilo in pomeni: obstoj delujoče tržne ekonomije z zadovoljivo stopnjo makroekonomske stabilnosti, v kateri bodo gospodarski akterji sprejemali odločitve; zadovoljiva količina človeškega in fizičnega kapitala, kamor se vključuje tudi infrastruktura (oskrba z energijo, telekomunikacije, prevoz;...), izobraževanje, raziskovalna dejavnost in prihodnji razvoj na teh področjih; razsežnost, pri kateri vladna politika in zakonodaja vpliva na konkurenčnost preko tržne politike, politike konkurence, državnih pomoči, itn.; zadovoljiva stopnja trgovinske integracije z državami članicami pred širitvijo (nanaša se tako na naravo kot na obseg blaga); delež majhnih podjetij - deloma zato, ker imajo manjša podjetja večjo korist od boljšega dostopa na trg, in deloma zato, ker lahko prevladovanje velikih podjetij sproži večji odpor do sprememb.

Pristop k Evropski uniji se pričakuje takoj, ko države kandidatke izpolnijo Kopenhagenska merila, toda težko je oceniti, kdaj bo katera država pripravljena na priključitev. Zato, da bi lahko analizirala pred in po-pristopne vplive priključevanja, sem razdelila časovno obzorje trajajoči 2000-09 na dve enako trajajoči podobdobji in predvidevala, da se bo osem držav priključilo leta 2005. Vendar ta poenostavljena domneva, ki je omejena na osem držav, ne pomeni predhodnega ocenjevanja dejanskih pristopnih datumov katere koli države v skupini ali zunaj nje, kar je seveda odvisno od napredka posamezne države v prizadevanju doseči Kopenhagenska merila.

3. GOSPODARSKI POLOŽAJ DRŽAV KANDIDATK

3.1 Razvoj držav srednje in vzhodne Evrope v obdobju 1990-99

V letu 1990, v začetku tranzicije, je prehod iz centralnoplanskega sistema na tržno gospodarstvo povzročil recesijo. Ko se je med državami začela konjunktura, se je povprečni letni BDP teh držav povečal v letih 1994-1999 za 3.5%, medtem ko se je v istem obdobju povprečni letni BDP Evropske unije povečal za 2,5%.

Za gospodarski razvoj teh držav je bilo bistveno sprejetje določenih reform, saj so države, ki jih niso izpolnjevale, ostale v recesiji. Za oživljanje gospodarstva so morale države sprejeti ustrezen pravni sistem in izpolnjevanje pravil za dobro delovanje tržne ekonomije in doseganje makroekonomske stabilnosti. V tem obdobju so sprejele vrsto strukturnih reform in se povezale s tržnimi ekonomijami. Rast trgovine in tujih neposrednih investicij je pomagala državam prestrukturirati gospodarstvo z uvajanjem novih proizvodov, storitev in razvitejše tehnologije. Na institucionalni ravni so sporazumi z Evropsko unijo določali pot k integraciji po združitvi. Približevanje držav srednje in vzhodne Evrope k tržni ekonomiji je pomenilo nove priložnosti za države članice Evropske unije. Zaradi začetne depresije gospodarstva teh držav je bila ekspanzija Evropski uniji geografsko bližnjih trgov le postopna. Toda predvsem strma gospodarska rast Poljske in nekaterih drugih držav srednje in vzhodne Evrope je pomenila dolgoročno pozitivne posledice.

Leta 1990 je bila sestava menjave med državami srednje in vzhodne Evrope in državami članicami Evropske unije komplementarna. Evropska unija se je specializirala v proizvodih visoke tehnologije, medtem ko so se države srednje in vzhodne Evrope preusmerile od proizvodov naravnih bogastev k delovno intenzivni proizvodnji. Delež mednarodne menjave med temi državami in Evropsko unijo je znašal kar 50% .

Učinki na Evropsko unijo v tem času niso bili veliki, saj je menjava s temi državami predstavljala le 10-12% celotnega izvoza EU oziroma 1% BDP Evropske unije leta 1990. Vendar je bila komplementarnost med obema skupinama držav tako močna, da so pozitivni učinki na ekonomijo Evropske unije prevladali nad negativnimi vplivi prilagoditvenih stroškov in neusposobljene delovne sile, kar je veljalo tudi za južne članice Evropske unije.

Kapitalski tokovi iz Evropske unije v države srednje in vzhodne Evrope so predstavljali manj kot 1% bruto fiksnih investicij, kar ni povzročalo bistvenih vplivov na kapitalski trg. Migracije delovne sile so bile zelo majhne, saj so predstavljale le 1% delovne sile Evropske unije.

Tabela 1: Proizvodnja, investicije in financiranje

Letna rast BDP	1995	1996	1997	1998	1999	1995-1999 povprečje	1995-1999 kumulativa
Poljska	7,0	6,0	6,8	4,8	4,2	5,7	32,1
Romunija	7,1	3,9	-6,1	-5,4	-3,2	-0,9	-4,2
Skupina 8	4,0	2,6	2,4	2,3	2,0	2,7	14,0
Skupina 10	5,5	4,1	3,2	2,5	2,4	3,5	19,0
EU-15	2,3	1,6	2,5	2,7	2,3	2,3	11,8

Vir: The economic impact of enlargement, 2001, str.14.

3.2. Ekonomski kazalci uspešnosti leta 2000

BDP in gospodarska rast

Gospodarska rast je bila leta 2000 v vseh državah kandidatkah močna. Prvič po začetku tranzicije je bila rast v vseh državah pozitivna. Najslabša stopnja rasti v primerjavi s prejšnjim letom je bila na Poljskem, predvsem zaradi zmanjšane domačega povpraševanja, kar je posledica zvišanja cen. Kljub dobri izvozni poziciji je bila stopnja BDP na Poljskem ocenjena na 4,2%, kar zmanjša agregatno stopnjo rasti držav kandidatk skoraj za četrtino, saj predstavlja Poljska kar 40% ekonomije od desetih tranzicijskih držav in 25% od vseh držav kandidatk.

Gospodarska rast je ostala pod 4% le v štirih državah: v Romuniji, na Slovaškem, v Litvi in v Češki republiki. Od teh se vse države rešujejo iz recesije ali gredo skozi sita strogih meril, da bi obvladovale fiskalna ali zunanja neravnovesja. Najvišja gospodarska rast je bila dosežena v Estoniji, Turčiji, Latviji, Bolgariji in na Madžarskem.

Pospešitev rasti v letu 2000 lahko razložimo s povečanim obsegom izvoza.¹ Skupen izvoz blaga se je povečal za 18% v primerjavi z letom 1999, kar se nanaša na ugodne ekonomske pogoje v EU, Rusiji in na zahodnem Balkanu. Domače povpraševanje se je povečalo zelo malo iz 1,9% leta 1999 na 2,5% leta 2000. Edina dinamična sestavina domačega povpraševanja so bile investicije. Zato je realna rast uvoza ostala bistveno pod rastjo izvoza, kar je pripeljalo do pozitivne neto izvozne rasti.

Države, ki bi lahko obdržale gospodarsko rast držav kandidat v prihodnosti na visoki ravni, so Bolgarija, Češka republika, Litva in Slovaška. Te države se okoriščajo z deleži in strukturnimi reformami preteklih let, da bi oblikovale trdnjšo mikroekonomsko in makroekonomsko osnovo za rast. To oblikuje močno domačo dinamiko rasti in manj občutljivo ekonomijo na zunanje razvojne pritiske. Zato se pričakuje, da bi lahko bile te države sposobne povečati svojo gospodarsko rast na raven, ki jo dosegajo ostale države že vrsto let.

Stopnja inflacije

Predvsem zaradi zunanjih vplivov, kot so visoke cene uvožene energije in slaba pozicija evra, se je povprečna inflacijska stopnja povečala v letu 2000 v vseh državah. Vendar je že v naslednjem letu pričakovati padec cen olja in zato zmanjšanje uvozne inflacije. Napredek bo verjetno omejen v državah, kjer so že same uspele zmanjšati inflacijo na primerno raven, zaradi nenehnih cenovnih prilagoditev in realne precenjenosti.

Trg dela

Razvoj trga delovne sile se zelo razlikuje med posameznimi državami. Medtem ko se je racionalizacija delovne sile v letu 2000 znatno povečala v Bolgariji, Litvi in na Slovaškem, je stopnja zaposlenosti narasla v Cipru, na Madžarskem, na Malti in v Sloveniji. Stopnje nezaposlenosti se gibljejo nekje med 3% na Cipru in 20% na Slovaškem. V celoti stopnja zaposlenosti še vedno pada, vendar bolj upočasnjeno. Če se bo v prihodnosti obdržala visoka gospodarska rast, je pričakovati tudi izboljšave na področju zaposlenosti, ki bi se lahko gibala okrog 12%. Visoka stopnja nezaposlenosti bo na Slovaškem, v Bolgariji in na Poljskem zanesljivo ostala glavni problem gospodarske politike v prihodnosti.

Menjava

Kljub velikemu izvozu in njegovemu prispevku k realni rasti neto izvoza ni bilo v letu 2000 zabeleženih nobenih izboljšanj v primanjkljajih trgovinske bilance. To je predvsem posledica neugodnih pogojev menjave zaradi visokih uvoznih cen energije. Skupni deficit trgovinske bilance pa se je vseeno izboljšal zaradi povečanja proračunskih prihodkov na račun tranzicijskih prispevkov za olje. Realna rast uvoza bo verjetno v prihodnosti naraščala v skladu s povečanim domačim povpraševanjem še predvsem investicijskim. Zaradi pričakovanega padca cen olja bodo pogoji menjave postali ugodni in bodo preprečili poslabšanje zunanjih deficitov. Sorazmerno visoke stopnje deficita tekočega računa, približno 5% BDP, so lahko sprejemljive le zato, ker se pričakuje, da bodo države kandidatke sposobne privabiti zadovoljiv, čeprav manjši, pritek nedolžniškega dolgoročnega kapitala, predvsem z neposrednimi tujimi investicijami.

Povprečni proračunski primanjkljaj desetih pristopnih tranzicijskih držav se je v letu 2000 povečal in je znašal 4% BDP. V skoraj vseh državah pričakujemo počasno zmanjšanje deficita. Verjetno bo zaradi visokih stroškov tranzicije in visokih javnih investicijskih potreb primanjkljaj ostal še vedno v večini držav na precej visoki stopnji.

3.3. Ekonomski kazalci Turčije

Gospodarska aktivnost se je v Turčiji v letu 2000 presenetljivo hitro povečala in okrepila. Domače povpraševanje je glavna silnica tega napredka, kar je posledica strmega padca stvarnih obrestnih mer po uspešnem začetku gospodarskega stabilizacijskega programa leta 1999. V letu 2000 se je inflacija občutno zmanjšala, čeprav je še vedno precej višja od predvidene. Konec leta 2000 so postale vidne slabosti stabilizacijskega programa. Nezažena pozornost do prenove bančnega sektorja in drugih strukturnih reform so vodile do finančne krize v novembru 2000 in februarju 2001. Turške oblasti so opustile sistem drseče paritete deviznega tečaja, ki je bil središče stabilizacijskega programa. V letu 2001-2002 lahko pričakujemo zmanjšan output, večjo inflacijo in večje obrestne mere. Stroški obnove bančnega sektorja bodo povzročili znatno zmanjšanje javnih financ. Vendar bi lahko devalvacija in slabo domače povpraševanje prispevalo k izboljšanju deficita tekočega računa.

4. ŠIRITEV

Treba je poudariti, da ni prvič, da Evropska unija dovoli vstop državam z nižjo stopnjo ekonomskega razvoja, kakor je pri njenih članicah. Zato je koristna primerjava z južno širitvijo, ki se je zgodila leta 1980 s pristopom Grčije, Portugalske in Španije, in njihovim vplivom na, takrat, devet članic Evropske komisije (EC-9). To primerjavo sem uporabila v nalogi, da bi opozorila na podobnosti in razlike med prihodnjimi in preteklimi širitvami.

Z makroekonomskega stališča je velikost dvanajstih držav nasproti petnajstim državam danes primerljiva velikosti Grčije, Portugalske in Španije nasproti devetim državam Evropske unije leta 1980. Leta 1998 je populacija dvanajstih držav predstavljala 28% populacije EU-15 (slika 1), medtem ko je leta 1980 populacija Grčije, Portugalske in Španije obsegala 22% prebivalstva EC-9 (slika 2). Če pogledamo BDP, je njegova velikost za dvanajst držav kandidatk leta 1998 predstavljala manj kot 5% (11% v PPS)² BDP EU-15, Grčije, Portugalske in Španije pa 10% (14% v PPS) BDP-ja EC-9. Tudi velikost Poljske kot največje države kandidatke lahko primerjamo z velikostjo Španije kot največje južne države kandidatke. Leta 1998 je Poljska predstavljala 10% prebivalstva EU-15 in manj kot 2% BDP (ali 4% v PPS). To je primerljivo s 14% prebivalstva in 8% (oziroma 10% v PPS) BDP Španije nasproti državam EC-9 leta 1980.

Z makroekonomskega vidika lahko na podlagi teh primerjav ugotovimo, da vzhodna širitev verjetno ne bo imela velikega vpliva na obstoječe države članice prav tako, kot ga ni imela južna širitev. Vendar pa bi ta širitev lahko po drugi strani povečala BDP držav članic za več kot 2% letno, pozitivni ekonomski vpliv na EU-15 pa bo verjetno zelo skromen. To lahko sklepamo predvsem zaradi majhnosti držav kandidatk v primerjavi z dosedanjimi državami članicami.

Seveda pa obstaja tudi nekaj razlik med trenutno ekonomsko situacijo centralne in vzhodne Evrope in gospodarskimi pogoji v treh južnih državah leta 1980.

- Prva razlika zadeva položaj tržne ekonomije. Leta 1980 so imele države Grčija, Portugalska in Španija prosto tržno gospodarstvo z močno državno udeležbo. Po drugi strani so države centralne in vzhodne Evrope začele s tranzicijo iz plansko-tržnega gospodarstva v prosto tržno gospodarstvo šele leta 1980. V teh desetih letih so

---

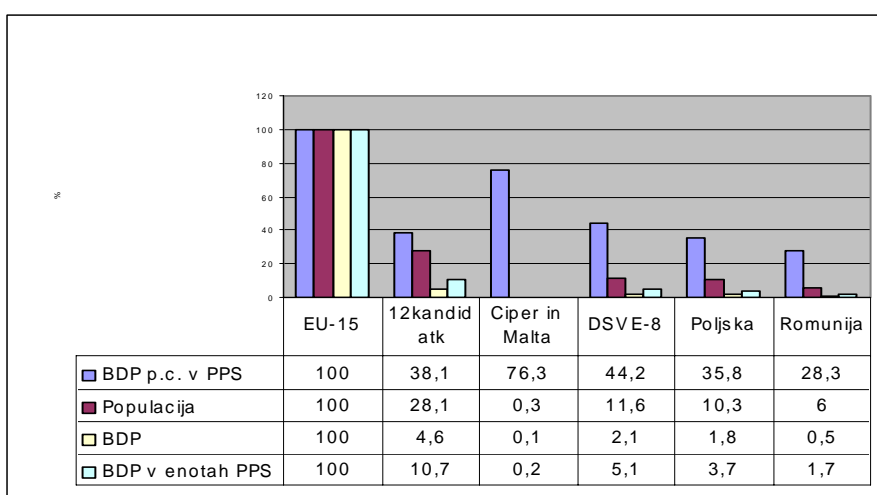
¹Razpravljanje o razvoju ne bo upoštevalo Turčije. Zaradi pretekle finančne krize je v Turčiji popolnoma drugačna situacija kot v ostalih državah. Upoštevanje dosežkov Turčije v skupnem razvoju bi uničilo skupne zneske in zasenčilo razvoj ostalih držav.

² PPS = purchasing power standards = standardi kupne moči

te države sicer ogromno dosegle, vendar je zanje še vedno zelo velik problem izpolnjevanje Kopenhagenskih ekonomskih meril.

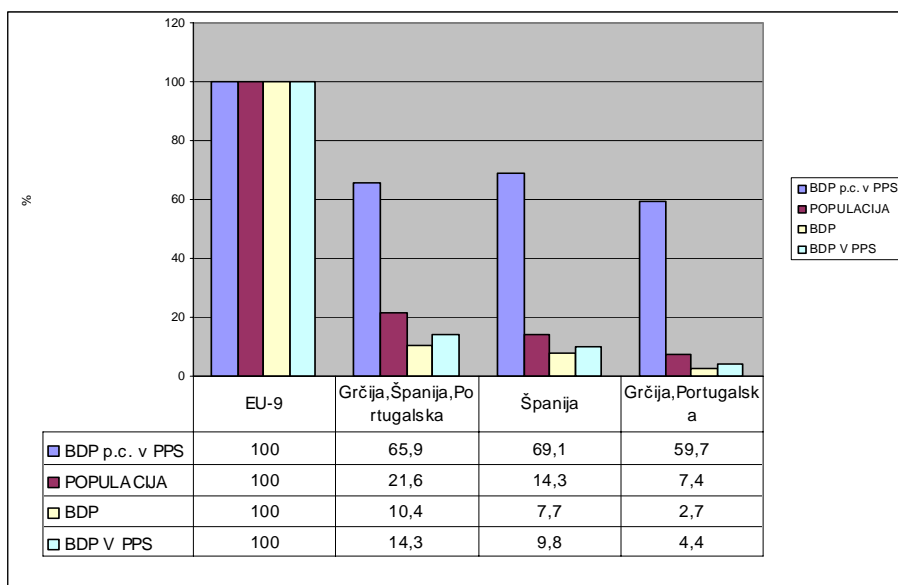
- Druga razlika je dohodkovna vrzel med novimi in starimi članicami EU. Leta 1980 je bil povprečni BDP per capita (v PPS) Grčije, Portugalske in Španije 66% od ravni BDP v EC-9 (slika 2). Po drugi strani je bil povprečen BDP per capita dvanajstih držav kandidatk leta 1998 samo 38% ravni BDP v EU-15 (slika 1). Ta razlika ima številne posledice. *Prvič* se bo z uspešno širitvijo odstopanje v dohodkih med državami članicami EU še povečalo. Glede na podatke BDP iz leta 1998 se bo standardni odklon BDP per capita (v PPS) povečal s 5,0 za EU-15 na 7,4 za EU-27. *Drugič* bo povprečni BDB per capita Evropske unije občutno padel. Glede na podatke iz leta 1998 bi bil BDP per capita EU-27 za 15% nižji kot EU-15. *Tretjič*, splošna nižja raven dohodka prihodnjih članic pomeni, da bodo te države imele koristi od pomembnih EU transferjev v imenu ekonomske usklajenosti, kar bo imelo velike proračunske posledice. Predvidevamo lahko, da ti transferji, ki pomagajo finančnemu investiranju, lahko prispevajo k dohodkovnemu približevanju novih držav članic.

Slika 1: BDP p.c. v PPS, prebivalstvo in BDP v EU-15 in 12 kandidatkah, 1998

Vir: The economic impact of enlargement, 2001, str.8.

Slika 2: BDP p.c. v PPS, prebivalstvo in BDP v EU-9 in 3 kandidatkah, 1980

Vir: The economic impact of enlargement, 2001, str. 8.

- Tretja razlika med desetimi državami srednje in vzhodne Evrope danes in tremi južnimi državami leta 1980 zadeva potencialne migracije po pristopu. Obstajajo trije razlogi, da lahko rečemo, da bi trenutna širitev lahko povzročila večje migracijske tokove od južne širitve. *Prvi razlog* je dohodkovna razlika. Kot sem že omenila, so države srednje in vzhodne Evrope danes revnejše (v primerjavi z EU-15), kot so bile južne države (v primerjavi z EC-9) nekaj let pred priključitvijo. *Drugi razlog* je geografska bližina. Grčija in Portugalska nimata skupne meje z EC-9 in Španske obmejne regije s Francijo imajo dohodek veliko večji od nacionalnega povprečja. Po drugi strani ima pol držav srednje in vzhodne Evrope skupno mejo z Avstrijo, Nemčijo in Italijo, kar omogoča enostavno zamenjavo, še posebej, odkar so obmejne regije sorazmerno gosto naseljene. V času priključevanja Grčije, Portugalske in Španije so se vse tri države v tranziciji pridružile Uniji, med katero je bilo preseljevanje delavcev omejeno. V nalogi predpostavljam neomejeno preseljevanje od trenutka priključitve.
- Zadnja bistvena razlika zadeva kmetijstvo. Njegov pomen je sorazmerno enak tako v državah srednje in vzhodne Evrope kot je bil v Grčiji, na Portugalskem in v Španiji leta 1980: predstavlja približno 8% BDP in 17% celotne zaposlenosti. Le produktivnost (proizvodnja na enoto delovne sile) in donosnost (proizvodnja na enoto zemlje) sta trenutno veliko nižji v državah srednje in vzhodne Evrope v primerjavi z EU-15, kot sta bili v Grčiji, na Portugalskem in v Španiji v primerjavi EC-9 leta 1980. To pomeni, da bo ta širitev prinesla bistveno večje inpute (zemlja, delovna sila) v kmetijstvo današnjih držav kandidatk, kot je bilo to leta 1980. Po drugi strani pa je tudi kmetijska specializacija današnjih držav kandidatk veliko bolj podobna specializaciji državam članicam, kot pa je bilo to leta 1980.

4.1. Primer Grčije, Španije in Portugalske

Grčija, Portugalska in Španija so pristopile k Evropski uniji na različnih razvojnih ravneh in so se tudi po združitvi razvijale v različne smeri. Španija je že skoraj dosegla povprečno raven produktivnosti v Evropski uniji,

vendar je s tem bistveno zmanjšala stopnjo zaposlenosti, kar je oviralo rast BDP p.c.. Grčija pa je, po drugi strani vedno zaostajala za povprečnimi vrednostmi produktivnosti in BDP p.c. Evropske unije.

Značilno je, da države v pripravah za vstop v Evropsko unijo reorganizirajo gospodarstvo, kar pripelje do večje stopnje nezaposlenosti, saj obvladovanje strukturnih sprememb zaradi okorelosti trga delovne sile povzroča negativne posledice. Vendar pa je bil vpliv na zaposlenost v teh treh državah zelo različen. Medtem ko so se vse države srečevale z nizko stopnjo zaposlenosti v sedemdesetih letih, ima Portugalska danes stopnjo nezaposlenosti nižjo od povprečja Evropske unije, Grčija zelo blizu povprečja, Španija pa ima še vedno najvišjo stopnjo nezaposlenosti ne le v Evropski uniji, temveč tudi v OECD.

Vse tri države so delovno silo preusmerile iz kmetijstva v industrijo, vendar se tudi po strukturi zaposlenosti razlikujejo med seboj. Španska in Portugalska struktura zaposlenosti je zelo blizu povprečni strukturi zaposlenosti Evropske unije, medtem ko ima Grčija še vedno velik delež delovne sile v kmetijstvu in v zasebnih pridobitnih dejavnostih. Pristop k Evropski uniji in udeležba v skupni kmetijski politiki je bistveno vplivala na upočasnjevanje uničevanja kmetijskih zaposlitev. Zaposlenost v socialnih službah pa se je povečala v osemdesetih in devetdesetih letih, ko so države razširile delovanje svoje socialne politike.

Kar lahko iz tega povzamemo za nadaljnjo širitev Evropske unije, je da pristop k njej pomeni za pristopne države preusmeritev specializacije od proizvodov tradicionalno neusposobljene delovne sile do proizvodov visoke dodane vrednosti.

Odstranitev ovir mobilnosti in spremembe v finančnih regulativah po priključitvi bi lahko povzročile večje tuje neposredne investicije v pristopne države, ki skupaj s kapitalskimi tokovi predstavljajo bistveno vlogo v kapitalski akumulaciji sorazmerno zaostalih držav. Na Portugalskem in v Španiji je bilo v letu 1985-92 veliko povečanje zunanjih neposrednih investicij, medtem ko pristop Grčije k Evropski uniji ni bistveno vplival na kapitalске tokove. Politična nestabilnost Grčije, slab makroekonomski položaj grške ekonomije sredi osemdesetih in na začetku devetdesetih so verjetni vzroki take situacije. Vendar pa se tudi na Portugalskem in v Španiji ni nadaljevalo povečevanje tujih neposrednih investicij po pristopu.

Poleg različnih odzivov na zaposlenost po pristopu teh držav lahko opazimo tudi raznolikosti v plačah. Na Portugalskem se je neenakost v plačah povečala v začetku osemdesetih, medtem ko je do tega v Španiji prišlo šele s povečanim številom zaposlovalnih pogodb za določen čas, ki so se povečale iz 15% zaposlenih leta 1980 na 30% zaposlenih sredi devetdesetih let.

5. MOŽNI MAKROEKONOMSKI VPLIVI ŠIRITVE

(2000-09)

5.1. Scenariji rasti za deset in osem držav srednje in vzhodne Evrope

Faktorji, ki sem jih uporabila v tem delu naloge, so začetni pogoji države, varčevalna in investicijska pozicija za potencialno zmanjševanje dohodkovnih in produkcijskih razlik; spremenljivke makroekonomske politike, kar vključuje način in hitrost doseganja stabilizacije; stopnja prizadevnosti v programu strukturnih reform.

Glavna ideja je razstaviti realno rast BDP na njene glavne komponente in poizkusiti izmeriti:

- kateri del realne stopnje rasti skupnega BDP je mogoče pripisati akumulaciji proizvodnim dejavnikom, dejavnikom rasti zaposlenosti ali dejavnikom kapitala v obliki osnovnih sredstev.
- kadar je prispevek proizvodnih dejavnikov izključen, se lahko ostanek pripiše neodvisnemu tehničnemu napredku ali z drugimi besedami celotni faktorski produktivnosti, če se ne more pripisati ločeno ali dejavnikom delovne sile ali dejavnikom kapitala;

Takšen okvir lahko zavzame glavne značilnosti ekonomij držav kandidatk srednje in vzhodne Evrope, še posebej njihove relativno nizke kapitalske dotacije (tako zasebne kot javne) in nizko stopnjo tehnologije. Torej lahko ugotovimo, da je njihova hitrost približevanja realnega BDP p.c. povprečju Evropske unije odvisna od stopnje investiranja (vključene so tudi neposredne tuje investicije) in usklajevanje celotne faktorske produktivnosti ravnem, kot jih dosegajo v bolj razvitih državah.

Analiza rasti za leto 1994-99

Zaradi lažjega predvidevanja prihodnje rasti držav srednje in vzhodne Evrope naslednjih deset let sem za primerjavo upoštevala obdobje v preteklosti, v katerem je večina teh držav dosegla prvo pozitivno stopnjo rasti.

Za Poljsko je značilno, da je rast od leta 1990 posledica akumulacije kapitala in prispevkov delovne sile in tudi rasti celotne faktorske proizvodnje. Za ostalih osem držav (brez Romunije) srednje in vzhodne Evrope pa je značilna nižja stopnja rasti kot za Poljsko in dejstvo, da je sestava te rasti veliko manj naklonjena približevalnemu procesu. V Romuniji pa je v celotnem obdobju stopnja rasti BDP padala, kar je še posebej zaskrbljujoče.

Z vidika Poljske, osmih držav srednje in vzhodne Evrope ter Romunije se srečujemo tudi z različnimi problemi. V primeru Poljske, kjer je edini cilj ohraniti ali mogoče v nekaterih pogledih poglobiti trenutno politiko, izgleda članstvo v Evropski uniji skoraj neizbežno. Medtem ko bo v drugih državah srednje in vzhodne Evrope in tudi v Romuniji potrebno veliko več napora za doseg ustreznih konvergenčnih meril EU. Zato je članstvo manj zanesljivo.

5.2. Scenariji rasti skupine osmih držav

Cilj tega scenarija je prikazati pot realne stopnje rasti teh držav glede na dane začetne pogoje, politične dosežke in tehnične predpostavke v zvezi s širitvenimi datumi.

Osrednji scenarij

Scenarij predvideva priključitev vseh držav srednje in vzhodne Evrope v letu 2005. To bi pomenil pospeševanje rasti teh držav že v predpristopnem obdobju v letih 2000-04. Bolgarija in Romunija bi čakali, dokler ne bi dosegli Kopenhagenskih meril. Predpostavlja se nesprejem reform v teh državah, ki so bile uveljavljene že pred pristopom, in normalno delovanje tržne ekonomije. Seveda morajo politični akterji države, ki želi vstopiti v Evropsko unijo, sprejeti in izpolnjevati izbrane reforme, kar pa se pogosto ne zgodi, dokler se država dejansko ne priključi.

V primeru osmih držav srednje in vzhodne Evrope scenarij predvideva v obdobju 2000-09 povprečno letno rast prek 4% in velik dvig po pristopu zaradi denarnih tokov iz EU, dobičkov celotne factorske proizvodnje iz članstva in vključitve v skupen trg. Seveda bi povprečna stopnja letne rasti nad 4% pomenila potencialno rast teh držav, ki imajo še zmeraj sorazmerno veliko zaposlenih v sektorjih z nizko produktivnostjo. Vendar pa potencialna produktivnost zelo variira med osmimi državami srednje in vzhodne Evrope kot celote. Medtem ko je za Poljsko značilno, da bo potrebno za takšen dvig produktivnosti zmanjšati zelo majhno število zaposlenih v kmetijstvu, velja za ostale države srednje in vzhodne Evrope ravno nasprotno. Leta 1999 je bil delež zaposlenih v kmetijstvu na Poljskem prek 18% v primerjavi s prek 14.4% v skupini osmih držav. Danes znaša ta delež 12%, vendar je še zmerja visok v primerjavi s 5-odstotnim deležem v EU.

Za Romunijo in Bolgarijo se predpostavlja, da bo rast za 1-2 odstotnih točk nižja od povprečja skupine osmih držav in da se bo njun ekonomski položaj izboljšal v drugi polovici prihodnjega obdobja (2005-10).

Tuji dohodkovni pritoki bodo kot delež BDP verjetno ostali nespremenjeni v prvih petih letih prihodnjega obdobja, in sicer na ravni 1% BDP, in se bodo povečali na več kot 3% v zadnjih petih letih do leta 2009.

Migracije bodo negativno vplivale na rast skupine osmih držav preko celotnega obdobja, kar bo zmanjšalo razpoložljivo delovno silo. Celotna factorska proizvodnja pa se bo verjetno povečala za 0,25% BDP.

Optimistični scenarij

Ta scenarij se osredotoča na velik napredek držav v drugi polovici našega obdobja (2005-09), če bi države izkoristile vse prednosti članstva. Ko bi se te države pridružile EU, se bi procesi, ki so se začeli v času tranzicije, pospešili s trgovinskimi in kapitalskimi gibanji, ki izboljšujejo integracijski proces, in s strukturnimi in socialnimi denarnimi transferji iz Evropske unije, ki pomagajo financirati osnovno fizično infrastrukturo in prispevajo k izboljšavam človeškega kapitala.

Posledica članstva se kaže preko vpliva vseh reform na celotno factorsko proizvodnjo. Ta vpliv se nanaša na zelo ugodno politično okolje z vsemi ključnimi pozitivnimi dejavniki akumulacije človeškega in fizičnega kapitala (osnovna sredstva v obliki stvari) in primerne stopnje rasti. Približevalni proces mora vključevati številne politike, kar pomeni ustrezno investicijsko strategijo, poslovno okolje, naklonjeno inovacijam, in podjetništvo ter institucije, usmerjene v reševanje distribucijskih konfliktov v procesu strukturne reforme. Za uspešno uresničitev tega scenarija pa je nujno potrebna tudi dobra koordinacija politike povpraševanja.

V obdobju 2000-09 bo torej po tem scenariju predvidena letna rast skupine osmih držav 5,1%, kar je več v primerjavi s 4,3%, kar predvideva osrednji scenarij.

S celostnega vidika bi ta optimistična predvidevanja povečala raven rasti vseh držav srednje in vzhodne Evrope na 4,8%, kar je več kot predvideva osrednji scenarij (4%).

Tabela 2: Priključitev skupine osmih držav leta 2005
Povprečna letna rast BDP

	2000-09	2000-04	2005-09
Skupina 8	3	Izhodišče 3,1	2,9
Skupina 8	4,3	Osrednji scenarij 4	4,6
Skupina 8	5,1	Optimistični scenarij 4	6,1

Vir: The economic impact of enlargement, 2001, str.33.

Tabela 3: Priključitev skupine osmih držav leta 2005

Dejavniki rasti BDP v obdobju 2000-09: povprečne vrednosti

	Izhodišče	Osrednji scenarij	Optimistični scenarij
ZAPOSLENOST	0,4	0,6	0,7
KAPITAL	1,8	2,0	2,1
PROIZVODNJA	1,0	1,6	2,3
CELOTEN BDP	3,0	4,3	5,1

Vir: The economic impact of enlargement, 2001, str.33.

5.3. Ekonomski vpliv na Evropsko unijo (EU-15)

Prav gotovo bo širitev Evropske unije imela globoke politične posledice, česar pa ne moremo govoriti za gospodarstvo. Z ekonomskega vidika je jasno samo to, da predstavlja celoten BDP skupine osmih držav le 3% BDP-ja Evropske unije, oziroma BDP vseh držav kandidatk srednje in vzhodne Evrope predstavlja le 5% BDP Evropske unije. Zato lahko trdimo le, da bo ekonomski vpliv širitve na članice majhen, ne vemo pa, ali bo pozitiven ali negativen.

Na podlagi današnje trgovinske strukture med Evropsko unijo in skupino osmih držav in še močnejše trgovinske povezanosti po priključitvi lahko sklepamo, da se bo rast priključenih držav povečala na račun njihovega povečanega povpraševanja po izdelkih in storitvah Evropske unije, kar bo neposredno pozitivno vplivalo tudi na države članice. To bo, v dovolj dolgem obdobju, povzročilo tudi ustrezno povečanje domačega povpraševanja. Kljub močni izvozni konkurenci posameznih sektorjev v nekaterih državah bo splošni učinek povpraševanja pozitiven in pomemben.

Širitev bi lahko vplivala na potencialno rast članic Evropske unije preko dveh učinkov ponudbe. Seveda pa bi se preko ponudbe zaradi povečane zaposlenosti in dohodkov posledično povečalo tudi povpraševanje.

Prvi učinek: povečane migracije iz osmih držav v države članice, kar bi povzročilo rast delovne sile in s tem povečanje dolgoročnega potenciala rasti Evropske unije.

Drugi učinek: razširitev evropskega skupnega trga bi povzročila povečane konkurenčne pritiske ne le na pristopne države, temveč tudi na posamezne sektorje v državah članicah, kar bi lahko povzročilo zmanjšanje pribitkov na ceno in s tem povečanje potencialne rasti v petnajstih državah članicah.

Seveda pa bo migracijski in trgovinski vpliv držav kandidatk na posamezne države članice zelo različen.

Pozitivna sila povpraševanja: učinki menjave zaradi povečane rasti BDP pristopnih držav

Pri tej analizi upoštevamo rezultate iz osrednjega scenarija, kjer se predvideva, da bodo pristopne države imele 4,3-odstotno stopnjo rasti v proučevanem obdobju. Zaradi tako visokega pričakovanja bi države članice, predvsem tiste, ki veliko poslujejo z državami kandidatkami, povečale svoja izvozna pričakovanja, kar bi povečalo poslovna vlaganja v infrastrukturo. Tako povečanje izvoznega kot investicijskega povpraševanja pa bi povečalo realne obrestne mere, kar bi zamajalo ravnotežje med varčevanjem in investicijami. Visoke obrestne mere bi povečale menjalno razmerje evra v skladu s pariteto obrestne mere na svetovnem kapitalskem trgu. Negativni učinek preko povečanja obrestnih mer in realnega menjalnega tečaja pa zmanjša prvotni vpliv menjave in povzroči le zelo majhno povečanje rasti držav članic Evropske unije. Kakšen pa je učinek na posamezno državo članico Evropske unije, je seveda odvisno od velikosti njene trgovine s skupino osmih držav srednje in vzhodne Evrope.

V Nemčiji izvoz v države srednje in vzhodne Evrope predstavlja približno 1,3% nemškega BDP, v Franciji pa 0,4% francoskega BDP. Zato bi v Nemčiji, ki ima močno trgovino s temi državami, prevladoval pozitiven učinek nad negativnim, v Franciji pa zaradi šibkega trgovanja ravno obratno.

Pozitivna sila povpraševanja in prva pozitivna sila ponudbe: vplivi menjave in migracij na Evropsko unijo

Prosti pretoki delovne sile po pristopu držav srednje in vzhodne Evrope bodo povzročili glavno spremembo v ekonomski integraciji, saj bi bile ovire v trgovini, tujih neposrednih investicijah in kapitalskih gibanjih že odstranjene.

Po podatkih Evropske komisije naj bi v letu 2005 naprej vsako leto vstopilo v države članice Evropske unije približno 180000 migrantov iz držav srednje in vzhodne Evrope. Dve tretjini od vseh naj bi šli v Nemčijo in ena desetina v Avstrijo.

Povečanje delovne sile v današnjih članicah Evropske unije predstavlja pozitiven ponudbeni učinek, kar vodi do višje stopnje BDP in zaposlenosti. Zaradi rigidnosti trga delovne sile in prilagoditvenih stroškov delavcev verjetno trg delovne sile današnjih članic Evropske unije ne bo sposoben sprejeti vseh dodatnih delavcev in bo prišlo do skromnega povečanja nezaposlenosti. Vključitev vseh dodatnih zaposlenih na delovna mesta pa bi povzročila padec stroškov plač za podjetja. Seveda pa se vse te posledice najbolj značilne za Nemčijo, v ostalih državah pa bodo veliko manjše.

Pozitivna sila povpraševanja in dve pozitivni sili ponudbe: menjava, migracije in cene (mark-up)

V nekaterih sektorjih bi lahko širitev Evropske unije povzročila visoko stopnjo konkurence zaradi ukinitve brezcarinskih con ob vstopu držav kandidatk na skupni evropski trg. Odstranitev ovir v menjavi pa bi zmanjšala stopnjo segmentacije trga in bi lahko vodila k reduciranju cenovnih marž znotraj petnajstih držav Evropske unije. Poleg zmanjšanja cen pa bi lahko širitev povzročila zmanjšanje neučinkovitosti zaradi večje konkurence t.i. spillover efekta na rast celotne proizvodnje EU-15 (zaradi višje rasti celotne proizvodnje pristopnih držav).

Povečanje konkurence oziroma učinkovitosti ali alokacija donosov pa bi povečalo rast BDP in zaposlenosti od leta 2005 dalje. Ta učinek bi bil spet najmočnejši v Nemčiji, saj je znižanje cen blaga povezano z njegovimi količinami.

Najmočnejši distribucijski vpliv je značilen za države, ki so v neposredni bližini pristopnih držav, to so Nemčija, Avstrija in Finska, in veliko manjši za bolj oddaljene države, kot so Irska, Španija in Portugalska.

5.4. Migracije

Pristop držav srednje in vzhodne Evrope k Evropski uniji bi bistveno spremenil pogoje preseljevanja. Svoboden pretok delovne sile je namreč ena glavnih svoboščin po zakonu Evropske komisije, ki se deli na:

- *dostop do zaposlitve*: prebivalci Unije imajo pravico do zaposlitve v kateri koli drugi državi članici;
- *stanovanjska pravica*: delavec in njegova družina imajo pravico stanovati v državi gostiteljici;
- *enakopravnost*: kakršna koli diskriminacija na nacionalni osnovi je prepovedana.

Številne študije so pokazale, da bo naklonjenost stalnemu preseljevanju precej manjša pri Čehih, Poljaki in Madžarih, medtem ko bo velika naklonjenost za kratkoročne migracije, ki vključujejo redno vožnjo na delo preko meje, na sezonsko in občasno delo. Tak model "nepopolnih migracij", ki vključuje kratkoročna potovanja s ciljem zaslužka in ohranjanjem stalnega prebivališča v matični državi, že obstaja tako v zakonitih kot v nezakonitih oblikah. Verjetno bo tudi po pristopu držav članic ta oblika migracij najbolj pomemben tip vzhodno-zahodnih pretokov delovne sile. Delavce iz držav srednje in vzhodne Evrope bi predvsem pritegnile visoke plače na primer v Avstriji in Nemčiji v primerjavi z nizkimi življenjskimi stroški v njihovih matičnih državah. Težko si je zamisliti potencialne selitve preko meja, še posebno, ker izkušnje iz preteklosti ponujajo le malo smernic, saj zadnje širitve Evropske unije niso vsebovale integracije ekonomij z visokimi in nizkimi plačami in visoko gostoto populacije v neposredni bližini meja.

Tipi zahodno-vzhodnih pretokov delovne sile, ki so verjetni, so tesno povezani z osebnimi profili migrantov. Če je utemeljitev, da bodo migracije predvsem začasne, "nepopolne", pravilna, potem lahko pričakujemo, da bo večina migrantov mladih, samskih moških, medtem ko bodo družinske migracije manj pomembne vsaj v začetnih letih.

Pomembno je tudi vprašanje usposobljenosti delavcev. Pogosto so namreč službe v ciljnih državah na nižjih kvalifikacijskih ravneh kot tiste v matičnih državah, ki so jih ti migranti pustili.

Na splošno so dotacije človeškega kapitala v nekaterih državah srednje in vzhodne Evrope, merjene z uradnimi kazalci, kot so registrirane stopnje šole in povprečno število let šolanja, višje kot v državah s primerljivimi dohodkovnimi stopnjami, višje kot v severnih članicah Evropske unije in skoraj enake s tistimi v ostalih članicah Evropske unije.

Posebno skupino migrantov bodo predstavljali tudi študentje iz držav srednje in vzhodne Evrope pri pridobivanju visoke izobrazbe v državah članicah Evropske unije. Nedavna statistična analitika kaže, da je velikost te skupine še relativno majhna, vendar je težko predvidevati kakšna bo po pristopu.

Tip vzhodno-zahodnih migracij, ki bo manj pomemben v prihodnosti, je etnična migracija. Čeprav je nemogoče izločiti nevarnost novih beguncev in iskanja novih zatočiščev, čemur sledijo etnični konflikti, pa bo stabilno demokratično socialno-politično okolje v državah srednje in vzhodne Evrope, ki spoštuje manjšine in človekove pravice, nepogrešljivo pri zaščiti ljudi, ki bolj ali manj prostovoljno zapuščajo svojo deželo.

Sorazmerno velike količine začasnih, kratkoročnih iskalcev delovne sile pa bodo predstavljale manjši problem socialnega skrbstva. Takšni migranti bodo pustili družine v matičnih državah, kar bo povzročilo majhne pritiske na oskrbo socialne blaginje, roditeljskega skrbstva in javnega sistema izobraževanja v državah gostiteljicah.

5.5. Kmetijstvo

Kmetijstvo zahteva posebno pozornost v širitvenem procesu, saj:

- ❖ so trenutne trgovinske omejitve med desetimi državami srednje in vzhodne Evrope in Evropske unije bolj pomembne v kmetijstvu in proizvodnji hrane kot v drugih sektorjih;
- ❖ kmetijstvo spada v kompleksen okvir instrumentov znotraj skupne kmetijske politike, veterinarske, fitosanitarne in trgovinske politike, ki povzročajo nekaj specifičnih pristopnih ciljev (npr. proračun, cene, trgovina, svetovna trgovinska organizacija, zaščita potrošnikov,...);
- ❖ v dveh najbolj naseljenih državah, Poljski in Romuniji, predstavlja kmetijstvo največji delež zaposlenosti. Poleg tega pa je kmetijstvo v teh državah nizko produktivno in ima prikrito nezaposlenost.

5.5.1. Pomembnost kmetijstva v državah srednje in vzhodne Evrope

Najpomembnejši kmetijski državi srednje in vzhodne Evrope sta Poljska in Romunija. Ti državi imata skoraj toliko kmetov (7,3 milijone) kot Evropska unija (7.6 milijonov) in trikrat več od ostalih držav srednje in vzhodne Evrope.

Kmetijska proizvodnja predstavlja približno 4,3 % BDP in 14,4 % zaposlenosti povprečno v osmih državah srednje in vzhodne Evrope. Na Poljskem in v Romuniji je delež zaposlenih v kmetijstvu približno 19% oziroma 40%, medtem ko je delež BDP približno 4% oziroma 15%. Stroški za hrano predstavljajo manj kot 30% celotnih gospodinjstvih izdatkov v bolj naprednih državah srednje in vzhodne Evrope, v Romuniji pa so izredno visoki, saj predstavljajo kar 55%, kar je skoraj trikratno povprečje Evropske unije (22%).

Če primerjamo z državami severne širitve (Grčija, Portugalska, Španija), vidimo, da je bila pomembnost kmetijstva v Španiji pet let pred pristopom in na Portugalskem v času pristopa zelo podobna situaciji držav srednje in vzhodne Evrope. V Španiji, na primer, je bil delež kmetijstva v BDP 8,1% in v zaposlenosti 16,4%, kar je zelo blizu trenutnemu povprečju desetih držav srednje in vzhodne Evrope s 7,6% oziroma 16,7%.

5.5.2. Trgovina, WTO (Svetovna trgovinska organizacija) in Skupna kmetijska politika

Pristop k Evropski uniji bo odpravil obstoječe trgovinske ovire, kar bo še bolj okrepilo trgovinske odnose med Evropsko unijo in državami srednje in vzhodne Evrope. Integracija držav srednje in vzhodne Evrope v Skupno kmetijsko politiko bo sprožila trgovinsko zaščito in subvencije v državah srednje in vzhodne Evrope v imenu Skupne kmetijske politike. To bo verjetno povzročilo povečanje kmetijske proizvodnje in neto izvoza hrane in kmetijskih proizvodov v države srednje in vzhodne Evrope.

Velikost držav srednje in vzhodne Evrope, vključenih v širitev, in nizki stroški delovne sile v teh državah povzročajo zaskrbljenost v državah članicah Evropske unije ne samo zaradi prihodnje konkurence kmetijstev v teh

državah, ampak tudi zaradi njihovega potencialnega vpliva na skupno kmetijsko politiko z vidika Svetovne trgovinske organizacije in proračunskih omejitev.

Subvencije v kmetijski proizvodnji so omejene s strani Svetovne trgovinske organizacije. Posebej so omejene subvencije na celotno podporo kmetijstvu, na celotni obseg izvoznih subvencij in na celoten obseg izvozov, ki so lahko subvencionirani. Problem bi lahko nastal, ker bi širitev s pristopom k Skupni kmetijski politiki povečala cene v kmetijstvu in proizvodnji držav srednje in vzhodne Evrope, kar bi vsebovalo več izvoznih subvencij v združeni Evropski uniji in pritisk na proračun Evropske unije in konflikte z dogovori Svetovne trgovinske organizacije v zvezi s kmetijsko trgovino.

To bo zelo malo vplivalo na celotno rast držav članic Evropske unije, saj predstavlja kmetijstvo le 1,5% BDP Evropske unije, zaposlitev v kmetijstvu pa le 4% celotne zaposlenosti. Zato je neverjetno, da bi pristop držav kandidat bistveno vplival na Evropsko unijo.

Od začetka tranzicije se je trgovina kmetijskih pridelkov med Evropsko unijo in državami srednje in vzhodne Evrope občutno povečala in neto izvoz Evropske unije močno narasel. Uvoz kmetijskih pridelkov Evropske unije iz držav srednje in vzhodne Evrope se je podvojil, izvoz iz Evropske unije v države kandidatke pa se je povečal skoraj desetkrat. Posledica tega je, da se je neto trgovinska bilanca Evropske unije izboljšala iz negativnega 1 bilijona evrov do pozitivnih 2 bilijonov evrov (The economic impact of enlargement, 2001, str. 55).

Tudi narava trgovine kmetijskih izdelkov se je bistveno spremenila; medtem ko se je trgovina povečala v večini kategorij, se je izvoz predelane hrane iz Evropske unije v države srednje in vzhodne Evrope povečal bistveno bolj kot izvoz surovin. Uvoz Evropske unije iz držav srednje in vzhodne Evrope se je povečal bolj ali manj enako v vseh kategorijah.

Kakovost, higiena in zdravstvene zahteve so izjemno pomembne za kmetijske proizvode in hrano. Nedavna kriza na področju prehrane (dioksin, BSE...) je še okrepilo pomembnost teh značilnosti, zato je v tem pogledu naraščajoči trgovinski primanjkljaj držav srednje in vzhodne Evrope v primerjavi z Evropsko unijo veliko manj presenetljiv. Izvoz iz držav Evropske unije v države srednje in vzhodne Evrope se bi zato lahko povečal, ko bodo, s pristopom, uvozne omejitve v državah srednje in vzhodne Evrope odstranjene.

Nalaganje takih standardov na proizvode držav srednje in vzhodne Evrope, ki prihajajo tako s ponudbene strani privatne predelave in distribucijskih podjetij, zaskrbljenih zaradi potrošniškega in izvoznega povpraševanja, in s strani vladnih regulacij preko prilagoditve urejevalnega okvira k standardom evropske unije, bo imel verjetno dva nasprotna si vpliva na izvoz iz držav srednje in vzhodne Evrope v države članice. Transakcijski stroški za trgovino kmetijskih proizvodov in hrane držav srednje in vzhodne Evrope se bodo zmanjšali in povečali kakovostne standarde, kar bo izboljšalo dostop do trga držav članic Evropske unije. Izvedba standardov pa bo zahtevala določene investicije, ki jih vsi proizvajalci in predelovalci ne bodo sposobni priskrbeti. Zato bo proizvodnja, ki bo zadovoljila te zahteve, manjša od tekoče proizvodnje.

V primerjavi z velikim zmanjšanjem trgovinskih ovir od leta 1989 bodo prihodnje spremembe precej majhne. Nedavne trgovinske in politične spremembe so zmanjšale cenovni in proizvodni učinek povezovanja Skupne kmetijske politike. Natančno se je cenovna vrzel v kmetijskih proizvodih med Evropsko unijo in državami srednje in vzhodne Evrope zmanjšala v začetku 90. let, zaradi naslednjih treh razlogov (The economic impact of enlargement, str.57):

- Reforme skupne kmetijske politike (1992 CAP Reform and Agenda 2000) so zmanjšale zajamčene cene za nekatere najbolj zaščitene izdelke.

- Povečanje zaščite v kmetijstvu v državah srednje in vzhodne Evrope od sredine 90. let, delno zaradi posnemanja skupne kmetijske politike v pripravi na pristop in delno, a bolj pomembno, zaradi domačih političnih pritiskov s strani kmetov v državah srednje in vzhodne Evrope.
- Precenjenost realnega menjalnega tečaja v državah srednje in vzhodne Evrope je zmanjšala vrzel nominalnih cen med Evropsko unijo in državami srednje in vzhodne Evrope.

Vpliv teh razvojnih sprememb je pomemben za trgovinske učinke širitve Evropske unije. Saj je, na primer, zaščita v nekaterih državah srednje in vzhodne Evrope za nekatere kmetijske izdelke višja kot v Evropski uniji. Kot posledica bi se lahko cene teh izdelkov zmanjšale s pristopom k Evropski uniji.

Bistvena povečanja cen s pristopom k Evropski uniji bi lahko pričakovali le za govedino, sladkor in mleko (in predelane proizvode, maslo in mleko v prahu) in surovo zrnje (ječmen, koruza, rž). Edina skupina izdelkov, katere delež bi se dejansko lahko povečal v izvozu držav Evropske unije, so surova zrnja. Povprečna kakovost govedine v državah srednje in vzhodne Evrope je pod evropskimi standardi, prilagoditev kakovosti bo nadomestila proizvodne učinke s cenovnim povečanjem. Tako proizvodnjo sladkorja kot mleka omejujejo kvote za proizvodnjo po skupni kmetijski politiki. Zato bi bil edini trgovinski vpliv na sladkor in mleko s strani povpraševanja višje cene teh proizvodov. Z njimi se bo potrošnja zmanjšala in zato povzročila zmanjšanje uvoza (oziroma neto povečanje izvoza), vendar bi se moral ta učinek zmanjšati s povečanjem potrošniškega dohodka.

Verjetno bo prihodnji razvoj proizvodnje v državah srednje in vzhodne Evrope in s tem povezan konflikt z ovirami Svetovne trgovinske organizacije po pristopu veliko bolj pod vplivom trendov in sprememb v proizvodnji kot uvajanja Skupne kmetijske politike. To ne velja le za tiste proizvode, pri katerih so proizvodne kvote določene s strani skupne kmetijske politike (mleko, sladkor), in za tiste proizvode, ki bodo še naprej prejemale visoko podporo. Tukaj bo prihodnji output pod pritiskom političnih odločitev.

Pristop in proizvodnja držav srednje in vzhodne Evrope

Prihodnje spremembe v kmetijski produktivnosti držav srednje in vzhodne Evrope bodo določene z enakimi dejavniki kot v drugih sektorjih gospodarstva, kot je izboljššan dostop do kapitala in tehnologije, spremembe v upravljanju in podjetniškem prestrukturiranju, spremembe v plačah in drugih (lokalnih in uvoženih) vhodnih stroških in v razvoju menjalnega tečaja.

Trenutno je kmetijska produktivnost v državah srednje in vzhodne Evrope precej manjša kot v državah članicah. Celotna dodana vrednost kmetijstva držav srednje in vzhodne Evrope je samo 16 % dodane vrednosti Evropske unije, s tem da države srednje in vzhodne Evrope uporabljajo le 46% kmetijske površine in več kot 100% zaposlenosti v kmetijstvu Evropske unije. Pričakuje se, da se bo produktivnost kmetijstva držav srednje in vzhodne Evrope občutno povečala. To predvsem velja za tiste države, ki se bodo priključile Evropski uniji. Vzrok je v ekonomskih pogojih, ki bodo izpolnjeni, in boljšem dostopu do kapitala, tehnologije ipd., kar bo posledica širitve.

6. MAKROEKONOMSKI UČINKI INTEGRACIJE SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO

GLAVNI EKONOMSKI KAZALCI

Tabela 3: Rast BDP Slovenije (v %)

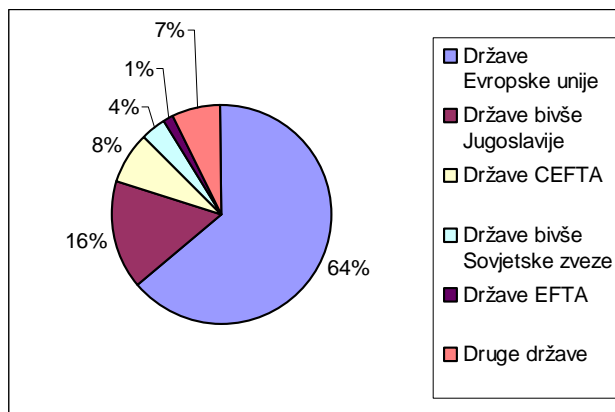
1996	1997	1998	1999	2000	2001*	2002*	2003*
3,5	4,6	3,8	5,2	4,6	4,4	4,2	4,5

*= napoved

Vir: Slovenia - key figures, Slovenian business report, 2001, str.7.

Tabela 4: SLOVENSKI IZVOZ (januar-junij 2001)

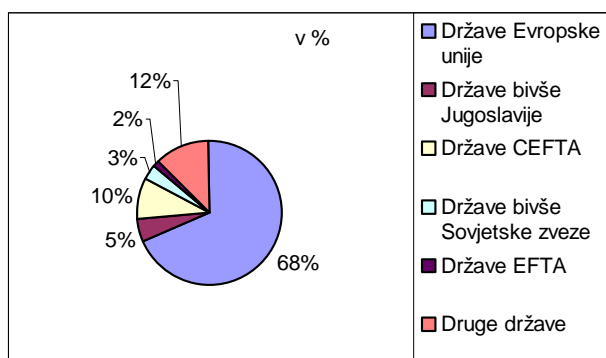
	v %
Države Evropske unije	63,7
Države bivše Jugoslavije	16
Države CEFTA	7,8
Države bivše Sovjetske zveze	4
Države EFTA	1,2
Druge države	7,3
Skupni izvoz	100

Vir: Slovenia - At the top of New Europe, Slovenian business report, 2001, str.40.

Tabela 5: SLOVENSKI UVOZ (januar-junij 2001)

	v %
Države Evropske unije	68
Države bivše Jugoslavije	5,2
Države CEFTA	9,5
Države bivše Sovjetske zveze	3,3
Države EFTA	1,6
Druge države	12,4
Skupni uvoz	100

Vir: Slovenia - At the top of New Europe, Slovenian business report, 2001, str.41.

Tabela 6: BDP v primerjavi z ostalimi državami kandidatkami

	<i>BDP v pps v EURO</i>		<i>% od povprečja EU</i>	
	1999	2000	1999	2000
Slovenija	15.000	16.100	71	72
Bolgarija	4.900	5.400	23	24
Ciper	17.500	18.500	82	82
Češka republika	12.400	13.200	58	58
Estonija	7.700	8.400	36	37
Madžarska	10.700	11.700	51	52
Latvija	5.900	6.600	28	29
Litva	6.200	6.600	29	29
Malta	11.100	11.900	52	53
Poljska	8.200	8.800	39	39
Romunija	5.800	6.000	27	27
Slovaška	10.300	10.800	48	48
Turčija	6.100	6.400	29	29
13 kandidatka za EU	7.400	7.900	35	35
EU članice	21.200	22.500	100	100

Vir: Slovenia - At the top of New Europe, Slovenian business report, 2001, str. 42

Ocene, ki so bile narejene za Slovenijo (Damijan-Caf,1995, Svetličič,1996, Strmšnik, 1997), kažejo, da naj bi dejavniki, ki delujejo v smeri ustvarjanja trgovine, pretehtali tiste, ki delujejo v smeri odvratanja trgovine. Slovenija bi na tej osnovi še lahko povečala obseg mednarodne menjave in gospodarsko rast. Ne gre pa pričakovati dramatičnih sprememb, saj je večina geografskega prestrukturiranja zunanje trgovine že bila opravljena po izgubi jugoslovanskega trga v prvi polovici devetdesetih let. Raven zunanjetrgovinske zaščite je že sedaj dokaj nizka in Slovenija je že precej odprta. Po deležu izvoza in uvoza v BDP in po produktni strukturi blagovnih tokov se lahko primerja z državami članicami Evropske unije. To pa pomeni, da je bil večji del koristi od zunanje trgovinske liberalizacije in stroškov prilagajanja novemu povpraševanju že izčrpan.

Vzhodna širitev Evropske unije bo pomenila oblikovanje širšega ekonomskega območja s skoraj 500 milijoni potrošnikov. Liberalizirani proizvodni dejavniki ter trg blaga in storitev, skupna pravila igre in skupna valuta bodo omogočili izrabo ekonomije obsega ter alokacijo in povečanje razpoložljivih virov. To bo prispevalo k višji gospodarski rasti in nižji inflaciji ter povečalo konkurenčnost slovenskega gospodarstva. Z uporabo modela

splošnega ravnotežja slovenskega gospodarstva so ugotovili pozitivni učinek na gospodarsko rast. Kumulativno naj bi ta učinek znašal kar nekaj odstotnih točk in naj ne bi zaostajal za tistimi, ki so bili ocenjeni za druge evropske države ob njihovem vključevanju v notranji evropski trg. Največji naj bi bil prispevek dolgoročnih učinkov integracije, ki povečujejo obseg razpoložljivih proizvodnih dejavnikov (npr. učinka neposrednih tujih investicij).

6.1. Makroekonomski učinki

Koristi od uvajanja notranjega evropskega trga ne bodo trenutne, niti ne enakomerno razporejene. Pomembni prilagoditveni pritiski na sektorski in regionalni ravni so prisotni že v predpristopnem obdobju. Negativne posledice prilagajanja bodo prizadele predvsem sektorje, ki proizvajajo tekstilne in lesne izdelke, kmetijstvo in gozdarstvo, proizvodnjo hrane, pijače in tobaka, nekovinske mineralne izdelke, stroje in naprave ter izdelke ostale predelovalne industrije. Najugodnejše učinke lahko pričakujemo v sektorju proizvodnje vozil in plovil, ugodne pa še v sektorjih, ki proizvajajo koks, naftne derivate in jedrska goriva (po velikosti proizvodnje zanemarljivo pomemben sektor), izdelke iz gume in plastičnih mas, v gradbeništvu, trgovini, gostinstvu ter pri ostalih tržnih storitvah.

Panoge, ki so že izpostavljene mednarodni konkurenci, naj ne bi doživele večjih sprememb. To velja predvsem za sektorje, ki so bolj zaščiteni, kot so živilska industrija, bančništvo, zavarovalništvo, prevoz. Prilagoditveno breme podjetij v teh sektorjih bo veliko, kajti podjetja bodo morala postati mednarodno konkurenčna, da bodo preživel. Obstajajo pa še druge ekonomske povezave, ki lahko delujejo tudi v nasprotni smeri. Na primeru avstrijske vključitve v EU (Richter, 1994, str. 25) lahko ugotovimo, da naj bi bili storitveno usmerjeni domači sektorji bistveno manj prizadeti kot izvozni sektorji. Razlaga za to presenetljivo in empirično podkrepjeno ugotovitev naj bi bile nižje cene na razširjenem trgu, ki povečajo razpoložljivi dohodek gospodinjstev. Poveča se trošenje dobrin z visoko dohodkovno elastičnostjo (storitve), ki pa je za izvozne proizvode običajno podpovprečna. Nižje domače cene izvoznikov običajno ne zadevajo.

Za Slovenijo je težko predvideti neposredno, katere panoge bodo pridobile in katere izgubile in koliko. Izračuni in izkušnje drugih držav so za to vrsto problema le omejeno uporabni, saj se notranja strukturna razmerja in splošni pogoji gospodarjenja po državah močno razlikujejo.

6.2. Zunanjetrgovinske posledice integracije

Ekonomska globalizacija in regionalna integracija, ki ju zaznamuje stalno znižanje trgovinskih ovir, naj bi prinesli velike koristi prebivalstvu vseh delov sveta. Pričakuje se, da bodo razvite države še povečale blagostanje, dežele v razvoju pa naj bi tudi dvignile raven produktivnosti in gospodarske razvitosti preko neoviranega pretoka tehnologije, kapitala in znanja iz razvitega sveta. Alternativa tej perspektivi so protekcionistični ukrepi ekonomske politike ter primeri gospodarske in politične osamitve.

Slovensko gospodarstvo je kljub majhnosti (tisočinka svetovne trgovine) del teh procesov. Ker gre za majhno ekonomijo, ki izvozi tretjino vse svoje proizvodnje (60% BDP), je pomen mednarodne trgovine še toliko večji. Slovenija je sprejela dokument Zunanjeekonomska strategija Slovenije, v katerem je opredelila svoj odnos do globalizacije in regionalnih integracij. Sprejemanje izziva svetovne konkurence je bilo že vse od osamosvojitve dalje izhodišče za politiko na tem področju, proces integriranja v Evropsko unijo pa ima v slovenski zunanjeekonomski strategiji osrednje mesto.

Nove razvojne priložnosti, ki izhajajo iz globalizacije, zahtevajo koordiniran ekonomskopolitični odgovor posameznih držav, da bi se lahko uresničile kot realni porast blagostanja. Domača podjetja naletijo na povečano

konkurenco, zato je podpora ekonomske politike potrebna (zagotavljanje učinkovitih javnih služb, učinkovit davčni sistem, prilagodljiv trg dela, finančna politika usmerjena v nizke obrestne mere in nizke stroške za podjetja, ki potrebujejo prestrukturiranje, fiskalna in monetarna disciplina, ipd.).

Za Slovenijo se ocenjuje (Damijan, 1995, Svetličič, 1996, Strmšnik, 1997), da bodo dejavniki, ki delujejo v smeri ustvarjanja trgovine, pretehtali tiste, ki delujejo v smeri odvratanja mednarodne menjave.

Na izvozni strani je učinek prostocarinskih aranžmanov brez dvoma pozitiven in je tem večji, čim obsežnejši so izvozni tokovi v partnerske države in čim večje je znižanje trgovinskih ovir. Na uvozni strani vodi preferenčno trgovinsko območje do ustvarjanja trgovine, ki obsega prehod potrošnje od dragih domačih virov na cenejše uvožene vire iz drugih partnerskih držav in do odvratanja trgovine, ki obsega prehod potrošnje od uvoženega blaga iz tretjih držav na uvoženo blago iz partnerskih držav. Neto učinek je odvisen od jakosti obeh učinkov v konkretnem primeru. Možnost obojestranskih koristi se poveča v primeru carinske unije, to je, če se vzpostavi skupna carinska tarifa proti tretjim državam. Obojestranske koristi so tem večje, čim večje je ozemlje carinske unije in čim bolj cene v tretjih državah odstopajo od notranjih cen carinske unije.

Tudi po polni vključitvi v Evropsko unijo naj Slovenija ne bi bila izpostavljena negativnemu učinku odvratanja trgovine, ker bo obstajala skupna carinska tarifa do tretjih držav, ki bo pa nižja od sedanje slovenske. Članstvo v Evropski uniji bo povečalo pogajalsko moč Slovenije v mednarodnih organizacijah in prineslo koristi slovenskemu gospodarstvu zaradi uspešnejšega uveljavljanja njegovih interesov do tretjih držav. Skupni učinek pa bo odvisen od relativne stroškovno-cenovne konkurenčnosti.

Prilagoditev na novo povpraševanje bo za nekatere sektorje morda boleče, ker se bodo znašli na strani tistih, ki izgubljajo. Vendar pa bi ti stroški prilagajanja morali biti sorazmerno nizki in koristi sorazmerno velike. Čimbolj je namreč produktna struktura izvoza podobna strukturi v partnerskih državah, tem nižji so stroški prilagajanja. Primerjava izvoznih struktur Slovenije in Evropske unije pa kaže na veliko podobnost. Slovenski korelacijski koeficient izvozne strukture s povprečjem Evropske unije je enako visok kot nizozemski. Večina prilagoditvenih stroškov naj bi torej že bila izčrpanih.

Z vidika pričakovanih stroškov in koristi bo pomembna tudi razrešitev vprašanja primerne razvojno naravnane in dinamično opredeljene necarinske zaščite domačega gospodarstva. Za Slovenijo je edino možno, da oblikuje zunanjetrgovinsko politiko v skladu s cilji postopnega polnega integriranja v Evropsko unijo ter obveznostmi do WTO. Element takšne zunanjetrgovinske politike bo morala biti tudi skrb za posredno zunanjetrgovinsko usmerjanje. Tu gre predvsem za ukrepe za izvozno pospeševano gospodarsko rast in razpršitev regionalne ter sektorske strukture izvoznih in uvoznih tokov. Na tem področju delovanja ekonomske politike je načeloma manj zunanjih omejitev, čeprav bodo dolgoročno tudi ti ukrepi omejeni s pravili notranjega trga Evropske unije.

Slovensko gospodarstvo lahko pričakuje, da bodo z vključitvijo v Evropsko unijo odpadle sedanje necarinske trgovinske ovire za naš izvoz v Evropsko unijo. Danes namreč več kot polovica tega izvoza sodi v skupino t.i. občutljivih proizvodov, ki so izvzeti iz liberalizacije po asociacijskem sporazumu.

Primeri preteklih evropskih integracij

Poseben primer iz zgodovine evropskih integracij je Grčija. Njen izvoz je bil po vključitvi v Evropsko unijo prizadet zaradi odprave visokih izvoznih subvencij tako, da je delež izvoza v BDP ostal bolj ali manj konstanten. Hkrati, v nekaterih primerih pa po petletnem prehodnem obdobju, so bile ukinjene različne necarinske zaščite. Velik porast uvoza je zato ob stagnaciji izvoza povzročil poslabšanje trgovinske bilance. Trgovinski primanjkljaj je porasel iz manj kot 6% BDP pred integracijo na več kot 15% BDP leta 1994. Grčija rešuje ta

problem v plačilni bilanci s prihodki od turizma, deloma pa z visokimi transferi, ki jih prejema iz evropskega proračuna. Neto proračunski prilivi so porasli z 0,5% BDP leta 1981 na preko 5% danes.

S povečanjem trgovinskih primanjkljajev sta se po vključitvi v Evropsko unijo soočili tudi Španija in Portugalska, vendar iz precej drugačnih razlogov kot Grčija. Prioriteta je bila dana modernizaciji industrijskega sektorja in njegovi krepitvi pred povečanjem socialnega in osebnega standarda.

Avstrija je primer države, ki je bila izpostavljena trgovinski diskriminaciji. Med letoma 1960 in 1972, ko je bila izločena iz integracije Evropske unije, je učinek odvratanja trgovine prizadel rast BDP za okoli 0,12% letno, kar je bilo trikrat več, kot je znašal pozitiven učinek avstrijske vključitve v EFTO. V letih 1973 in 1991 je Avstrija postopoma pridobivala z asociacijskim sporazumom med razširjeno Evropsko unijo in preostalimi državami EFTA. Dodatna rast, ki jo je mogoče pripisati učinku ustvarjanja trgovine, je znašala 0,24% letno. Dinamika trenda naraščanja zunanje trgovine pa je bila prekinjena, ko so stopili v veljavo asociacijski sporazumi med Evropsko unijo in državami Srednje Evrope. Ker Avstrija še ni bila članica Evropske unije, je del njene zunanje trgovine postal diskriminiran. Učinek odvratanja trgovine je povzročil izgube avstrijskih izvoznih tržnih deležev v teh državah v letih 1992 in 1993. Koristi od polnopravnega članstva od začetka leta 1995 dalje so bile ocenjene na 0,46% BDP letno do leta 2000 (Osterreich in der Europäischen Union, 1994, str. 20). Po vključitvi v Evropsko unijo je v Avstriji prišlo do ponovnega porasta deleža izvoza v Evropsko unijo s 64,8% leta 1994 na 65,4% leta 1995 in uvoza iz Evropske unije s 68,4% na 70,2%.

Ciper je zanimiv primer majhne države, ki pa ni uspela izkoristiti asociacijskega sporazuma z Evropsko unijo za povečanje trgovinskih tokov. Majhne države se običajno soočijo z omejenimi naravnimi viri in majhnim domačim trgom. Možnosti uvozne substitucije so omejene. Stalno morajo povečevati izvozne prihodke, sicer se njihova gospodarska rast omejuje s plačilnobilančno vrzeljo. Odrprtost je vir ranljivosti, ki se še poveča z ozko proizvodno specializacijo in visoko geografsko koncentracijo izvoza. Bolj jih prizadenejo tržne deformacije in ovire v mednarodni trgovini. Nimajo vpliva na cene na svetovnem trgu in morajo običajno nositi transportne stroške. To pa, če so geografsko oddaljene od izvoznih trgov, močno vpliva na proizvodne in izvozne odločitve. Obstajajo problemi pri izkoriščanju ekonomije obsega in problemi, povezani z ekonomsko odvisnostjo od gravitacijskega centra. Vendar pa za majhne države tudi velja, da so v premagovanju ovir in v svojem gospodarskem razvoju lahko zelo uspešne, če le ostanejo konkurenčne in obranijo svoje tržne deleže na velikih trgih.

Ciper je podpisal asociacijski sporazum z Evropsko unijo decembra 1972, carine pa so se pričele zniževati šele leta 1988. Učinek ustvarjanja trgovine se v tem primeru ni izkazal kot zadosten pogoj za izvozno rast. Če upoštevamo le izvoz domačega porekla, je bil padec izvoza po uveljavitvi asociacijskega sporazuma precejšen (s 14,6% BDP leta 1972 na 6,1% leta 1994). Podobno se je dogajalo tudi v trgovini z Evropsko unijo.

Ciper je geografsko močno povezan z grškim trgom in trgom Velike Britanije ter na reeksportno trgovino, še posebej s Srednjim Vzhodom. Ciper tudi ni uspel pritegniti pomembnejšega obsega tujih neposrednih investicij. Ima pa lokacijske prednosti za razvoj turizma in finančnih storitev, kar je dobro izkoristil.

Obravnavani primeri kažejo, da regionalna integracija v Evropsko unijo praviloma vodi v povečanje obsega trgovine in preko tega v gospodarsko rast. Obstajajo pa specifični primeri, ko se to ni zgodilo: ali zaradi neprilagojene ekonomske politike (npr. Grčija) ali pa zaradi notranjih strukturnih značilnosti gospodarstva (npr. visoka sektorska specializacija industrije in geografska koncentracija izvoza na Cipru). V Sloveniji vsekakor obstajajo objektivni pogoji za uresničitev neto koristi od integracije Evropske unije, konkretni rezultat pa je odvisen od prilagodljivosti podjetij in od ekonomske politike.

6.3. Pričakovani učinki na blagostanje in gospodarsko rast

Analize vplivov ekonomskih integracij na blagostanje običajno razlikujejo statične (alokacijske) in dinamične (akumulacijske) učinke. Statični učinki se nanašajo na realokacijo proizvodnih tvorcev med sektorji in regijami kot rezultat odpravljenih pregrad za pretok blaga in proizvodnih dejavnikov in odprave cenovnih distorzij. Z redistribuiranjem dohodkov ti učinki tipično vodijo k izenačitvi cen blaga in dejavnikov in k njihovi učinkovitejši uporabi. Alokacijski učinki so v veliki meri odvisni od tega, kako učinkovita je začetna lokacija dejavnikov med sektorji. Ni presenetljivo, da so sorazmerno majhni v državah z dobro delujočim tržnim gospodarstvom. Povezani dinamični učinki pa izhajajo iz novo nastalih investicijskih pobud, ki povečujejo obseg razpoložljivih proizvodnih dejavnikov in pospešujejo gospodarsko rast. Te lahko pričakujemo dolgoročno in niso strogo vezani na carinsko unijo, ampak na vse oblike globlje ekonomske integracije. Ker so odvisni od izkoriščanja s strani podjetij in ekonomske politike so težko izmerljivi. Primer so neposredne tuje investicije, ki so potencialno velika priložnost, vendar pa ne bodo nikoli prišle, če ne bo izpolnjena vrsta mikro in makro ekonomskih pogojev v konkretni državi.

Učinek ponudbe

Koristi od povečane učinkovitosti zaradi konkurence med večjim številom proizvajalcev in izkoriščanja ekonomije obsega so med najpomembnejšimi učinki integracije. V bistvu so učinki ponudbe mikroekonomski in jih v makroekonomijo uvedemo skozi znižanje cen, ki gre vzporedno s povečanjem produktivnosti tvorcev proizvodnje.

Povečana konkurenca naj bi izločila neučinkovita podjetja in vodila k prestrukturiranju gospodarstva (kreativna destrukcija). Tudi če se število konkurentov ne poveča bistveno, naj bi potencialna možnost njihovega vstopa spremenila obnašanje udeležencev na trgu oziroma ustvarila bolj konkurenčno okolje. Podoben vpliv na znižanje stroškov ima izkoriščanje ekonomije obsega na razširjenem trgu. Prihranki so možni na ravni posameznega proizvodnega obrata, podjetja kot celote, narodnogospodarske panoge, regije in nacionalne ekonomije v celoti.

Prestrukturiranje v Evropski uniji se je po uvedbi notranjega trga dogajalo predvsem s trgov kapitala preko združitve in prevzemov podjetij. To se je pretežno dogajalo znotraj nacionalnih držav (70% prevzemov). Povečal se je delež mednarodnih prevzemov znotraj Evropske unije (od 15,5% v obdobju 1986-89 na 18,7% v obdobju 1990-95). Delež prevzemov podjetij s strani nečlanic Evropske unije se je v tem obdobju znižal za 4 odstotne točke. Razlog za tak tip evropskega prestrukturiranja v prvi polovici devetdesetih let gre iskati v potrebi po hitri prilagoditvi spremenjenemu tržnemu okolju. V takih razmerah je težko zasnovati in uveljaviti strategije postopnih sprememb znotraj obstoječih podjetij. Drugi razlog je povečana likvidnost na trgu kapitala Evropske unije, porast pomena institucionalnih investitorjev in povečana učinkovitost teh trgov zaradi njihove deregulacije. Povečala se je transparentnost in dostopnost do informacij kot tudi sam obseg podjetij, ki kotirajo na borzi.

Cecchinijevo poročilo, ki ga je izdelala Evropska komisija pred uvedbo notranjega trga ocenjuje dolgoročno znižanje cen zaradi uvedbe notranjega trga na 5,25% (Sektorski učinki vključitve Slovenije v EU, 1999, str. 28). Avstrijske raziskave so učinek Evropske unije na znižanje cen v petletnem obdobju 1995-2000 ocenile s 3,3% (Osterreich in der Europäischen Union, 1994, str. 28) oziroma s 5,1% (Richter, 1994, str. 29). Po vključitvi je v Avstriji prišlo do pričakovanega znižanja cen, predvsem za kmetijske proizvode in hrano. Avstrijski primer sicer ni najbolj relevanten za Slovenijo (visoka kmetijska zaščita v Avstriji pred pristopom v Evropsko unijo), vendar pa so se znižale tudi cene industrijskega blaga, ki so v povprečju leta 1994 porasle za 2,5%, leta 1995 pa le 1,3%.

Izkušnje uvedbe evropskega notranjega trga kažejo, da je bila večina koristi od poglobljene integracije na račun vlaganj podjetij in države v marketing, raziskovalne in razvojne aktivnosti ter razvoj novih proizvodov in proizvodnih procesov. Le malo koristi je prišlo od samega povečanja obsega obstoječih podjetij in proizvodnje. Zahteven evropski trg bo tudi v Sloveniji terjal povečano raziskovalno in razvojno dejavnost v podjetjih in večjo

povezanost med podjetji in raziskovalnimi institucijami. Inovacije naj bi spodbudila dinamika velikega trga in pomoč evropskih strukturnih skladov.

Ekonomski teoretiki povečanje konkurence obravnavajo kot očitno prednost ekonomske integracije. V praksi pa nastane problem v delu domačega gospodarstva, ki je bil pred integracijo zavarovan z različnimi oblikami pasivne in aktivne zaščitne politike. Sočasno z odpiranjem trga bo v Sloveniji potekalo zniževanje subvencij in drugih oblik državnih pomoči gospodarstvu na evropsko primerljivo obliko in raven, kar lahko postane resen problem. Kolikšen bo šok ob vključitvi je odvisno od ekonomske politike v prehodnem obdobju, ki stoji pred nalogo prestrukturiranja obstoječih subvencij gospodarstvu v oblike, ki so skladne s pravili evropskega notranjega trga. Slovenija bo s svojo majhno ekonomsko močjo lahko imela velike težave, če bo hotela Evropsko komisijo prepričati, da potrebuje posebne proizvodne in izvozne stimulacije.

Učinek odprave carinskih formalnosti

Odprava carinskih formalnosti zmanjša oziroma odpravi več tipov stroškov: stroške zastojev na carinah, stroške administrativnih formalnosti in stroške carinske službe. Izračun koristi je bil opravljen pred uvedbo notranjega trga Evropske unije. Cecchinijevo poročilo ocenjuje, da naj bi odprava carinskih kontrol dolgoročno povzročila povprečen padec stroškov notranjega uvoza Evropske unije za 1,67%. Kumulativno naj bi prišlo v Evropski uniji do izgube 80.000 zasebnih in javnih služb, ki so povezane s carino, vendar pa tudi do porasta BDP, kumulativno za 0,36%.

V primeru Slovenije je potrebno upoštevati, da bo naša južna meja še kar nekaj časa predstavljala zunanjo mejo Evropske unije. Bistvenega prihranka pri številu javnih uslužbencev ne gre pričakovati. Odprava carinskih kontrol (glede na absolutni obseg našega izvoza v Evropsko unijo) bi morala povečati produktivnost dela mnogih izvoznih sektorjev, še posebej pa prometa, trgovine in turizma.

Faktor znižanja stroškov je tudi odprava tržnih omejitev (tehnični predpisi, dokazila o poreklu...). Državna administracija se bo soočila z dodatnimi proračunskimi stroški za vzpostavitev ustreznih služb in sprejem zakonodaje Evropske unije v domače pravo. Podjetja se bodo kratkoročno soočila s stroški prilagajanja, dolgoročno pa bodo z odpravo tržnih omejitev pridobila s povečanimi prodajnimi možnostmi na evropskem trgu.

Učinek liberalizacije trga javnih naročil

Liberalizacija trga javnih naročil ima učinek na ustvarjanje trgovine (substitucija dragih domačih s cenejšimi uvoženimi dobrinami), učinek konkurence (porasla zunanja konkurenca iz tujine sili domače ponudnike k zniževanju cen) in pozitiven proračunski učinek. Pri simulacijah, ki so bile narejene za notranji trg Evropske unije, se ocenjuje, da naj bi vlade na nižje cene odgovorile z večjimi nakupi in ne z zniževanjem deficitov. Skupni vpliv na povečanje BDP na tej osnovi naj bi kumulativno znašal 0,55%. Pri simulaciji za Avstrijo je ta učinek negativen (-0.1% BDP), ker naj bi vlada z znižanjem obsega javnih naročil olajšala pritisk na proračun in znižala domače povpraševanje. Zaradi dolgoročne politike zniževanja deleža javnofinančnih odhodkov v BDP je za Slovenijo pričakovani učinek na BDP negativen, učinek na državni proračun pa pozitiven.

Učinki liberalizacije finančnih storitev in kapitalskih tokov

Liberalizacija finančnih storitev in kapitalskih tokov pomeni padec finančnih storitev. Cecchinijevo poročilo pričakuje padec aktivnih obrestnih mer: kratkoročnih za gospodinjstva za 0,2 odstotne točke in dolgoročnih za podjetja za 0,5 odstotne točke. Padec cen različnih drugih finančnih storitev ocenjuje za gospodinjstva na 7,9%, za podjetja pa na 10,4%. Skupno povprečno znižanje cen je bilo ocenjeno na 10,3%, kumulativni dolgoročni učinek na BDP pa na 1,46%.

Investicije (neposredne tuje in domače) so ključ do industrijskega prestrukturiranja in izboljšanja konkurenčnosti. Neposredne tuje investicije (NTI) pospešijo uvajanje moderne tehnologije in povečajo obseg raziskovalno-razvojnih aktivnosti, prinesejo nove menedžerske tehnike in znanja, odpirajo nove zaposlitvene možnosti za visoko usposobljeno delovno silo. Povečajo dostop do novih trgov in preko tega kapaciteto za izvoz, pospešujejo integracijo domače proizvodnje s proizvodnjo v bolj razvitih državah, pospešijo privatizacijo ter prestrukturiranje celotne ekonomije. Neposredne tuje investicije so pomemben dejavnik rasti, še posebej za ekonomije v tranziciji.

V Sloveniji potencial neposrednih tujih investicij vsekakor še ni bil izkoriščen. Glede potencialnih bodočih tokov neposrednih tujih investicij je mogoče potegniti nekatere vzporednice med sedanjimi razmerami v Sloveniji in tistimi v Španiji po njeni vključitvi v Evropsko unijo (neposredne tuje investicije v Španiji so porastle od 1% BDP leta 1986 na 2,5% leta 1990). Razlogi za precejšnje kapitalske tokove v špansko gospodarstvo so bili podobni kot potencialno obstajajo v primeru Slovenije (spremembe v ekonomski politiki, ki so izboljšale kredibilnost, monetarna restriktivnost, ki je povečala raven obrestnih mer, zunanji vplivi kot na primer dogajanja v državah izvora kapitala, ter investicije povezane z odločitvami podjetij o lokaciji ekonomske aktivnosti na notranjem trgu Evropske unije). Prvi in zadnji razlog sta povezana z bolj trajnimi kapitalskimi tokovi, ostali so bolj začasni in podvrženi hitrim spremembam.

Ekonomski učinki kapitalskih tokov na razvoj španskega gospodarstva so bili brez dvoma pozitivni: zmanjšali so finančne omejitve, povezane s plačilnobilančnim ravnovesjem, spodbudili so domače vire investicij, prispevali so k modernizaciji in razvoju finančnega sektorja in povečali njihovo učinkovitost. Enak zaključek je mogoče potegniti za Portugalsko in Irsko. Priliv je torej tem višji, čim slabše so države razvite.

Učinki ekonomske integracije na gospodarsko rast

Vplive ekonomske integracije na gospodarsko rast so različni avtorji izračunavali z različnimi makroekonomskimi modeli. Cecchinijevo poročilo je z uporabo modela HERMES Ekonomske komisije in modela INTERLINK OECD ocenilo vpliv štirih svobod iz Bele knjige (prost pretok blaga, storitev, kapitala in ljudi) na porast BDP v Evropski uniji. Le-ta naj bi dolgoročno in kumulativno znašal med 4,3% in 6,4% BDP.

Empirične študije, ki so bile narejene za Slovenijo z uporabo modelov splošnega ravnotežja (Damijan-Caf, 1995, 215), ugotavljajo visoko pozitiven neto učinek polnopravnega članstva v Evropski uniji. Ker gre za statistični modelski pristop so konkretni rezultati, bolj kot na agregatni ravni, uporabni za izračun relativnih sektorskih stroškov in koristi. Kljub omejitvam pa je na osnovi teh rezultatov mogoče zaključiti, da učinki evropske integracije na rast BDP slovenskega gospodarstva po svoji jakosti ne zaostajajo za tistimi, ki jih ugotavljajo modelske simulacije za druge evropske države.

Vzhodna razširitev Evropske unije bo pomenila oblikovanje širšega ekonomskega območja s skoraj 500 milijoni potrošnikov. Liberalizirani proizvodni dejavniki trga blaga in storitev, skupna pravila igre in skupna valuta bodo omogočili boljšo alokacijo ter povečanje razpoložljivih virov in izrabo ekonomije obsega. To bo prispevalo k višji gospodarski rasti in nižji inflaciji in povečalo konkurenčnost slovenskega gospodarstva.

6.4. Proračunski učinki

Na odhodkovni strani sta najpomembnejši postavki skupna kmetijska politika in strukturni izdatki, ki skupaj predstavljata okoli 80% proračuna Evropske unije. To je torej tisto, kar veže države članice in omogoča, da je Evropska unija veliko več od cone proste trgovine.

Izraženo v deležih v BDP je leta 1995 znašala pomoč Evropske unije Grčiji 5,6%, Portugalski 4,3% in Španiji 2,5%. Upošteva je njihova vplačila v proračun Evropske unije je bil neto priliv visoko pozitiven (4,4% BDP za

Grčijo, 3,2% BDP za Portugalsko in 1,6% BDP za Španijo). Izračuni makroekonomskih učinkov teh transferov so bili narejeni za Grčijo, Španijo, Portugalsko in Irsko s klasičnim input-output modelom. Po rezultatih tega modela za obdobje 1989-93 bi bila brez strukturnih politik rast BDP teh držav povprečno letno za 0,5 odstotne točke nižja od dosežene. Zaradi povečanja obsega strukturnih skladov v obdobju 1994-99 naj bi bil učinek v tem obdobju še večji. Večina pomoči prihaja v obliki investicij v fizični in človeški kapital, kar je še posebej učinkovito. Med 1989 in 1993 so te investicije znašale več kot 8% vseh bruto investicij v državah prejemnicah pomoči.

Glede na tako visoke finančne transfere znotraj Evropske unije in slabo gospodarsko razvitost novih kandidatke za članstvo je razumljivo, da se je vprašanje vzhodne širitve Evropske unije že od vsega začetka povezovalo z oceno stroškov takšne operacije. Ocena teh stroškov je izredno zapletena, in zato različne raziskave navajajo različne rezultate.

V okviru Agende 2000 je Evropska komisija objavila Novo finančno perspektivo 2000-2006. Poleg številnih načrtovanih reform Evropske unije ta dokument navaja, da naj bi 45 milijard ECU namenili za razširitev Evropske unije. Razširitev bo predstavljala dodatne stroške za evropski proračun, vendar pa se pričakuje, da bo izvedena v korakih. Predpristopna pomoč naj bi ublažila začetno raven razlik med novimi in starimi članicami. Poleg tega je Evropska komisija opredelila zgornji možni limit za koriščenje pomoči iz proračuna Evropske unije v višini 4% BDP posamezne države članice.

Reforma skupne kmetijske politike naj bi prinesla proračunu Evropske unije prihranek v višini 3,6 milijarde ECU letno. Direktna izplačila iz proračuna bodo zahtevala dodatnih 7,7 milijard ECU, stroški za izvajanje politike pogozdovanja, zgodnjega upokojevanja in podobno pa še nadaljnjih 2,8 milijard ECU. Stroški skupne kmetijske politike za nove države članice po njihovi vključitvi pa so ocenjeni v višini med 1,1 in 1,4 milijarde ECU letno za tržne ukrepe in med 0,6 in 2,5 milijard ECU za spremljajoče ukrepe (agro-okolje, pogozdovanje, zgodnje upokojevanje).

Skupno je za vse oblike predpristopne pomoči pridruženim članicam Evropske unije od leta 2000 dalje na voljo 21 milijard ECU (po 3 mlrd ECU letno). Za vse oblike pomoči novim članicam Evropske unije po njihovi vključitvi pa je od leta 2002 do 2006 skupaj na voljo 53,8 milijard ECU.

Za Slovenijo bo torej neto proračunski učinek vključitve v Evropsko unijo zanesljivo visoko pozitiven. Slovenija je manj razvita od sedanjih članic Evropske unije in v obdobju Nove finančne perspektive 2000-2006 še v celoti izpolnjuje zahtevane pogoje za koriščenje pomoči strukturnih skladov in kohezijskega sklada Evropske unije. Neto priliv finančnih sredstev lahko pričakujemo tudi iz naslova uveljavitve skupne kmetijske politike. Evropska komisija je v okviru Agende 2000 ocenila velikost teh tokov v letih 2005-2006. Stroški proračuna Evropske unije za Slovenijo naj bi znašali od 0,1 do 1,3 milijarde ECU (cene leta 1997), kar naj bi predstavljalo približno 4% ocenjenega BDP Slovenije v tem letu. Prispevek Slovenije v proračun Evropske unije na osnovi davka na dodano vrednost in bruto domačega proizvoda naj bi bil enak deležu slovenskega BDP v BDP Evropske unije, to je okoli 0,3%. Na tej osnovi izračunani prispevek Slovenije v letu 2005 znaša okoli 330 milijard ECU (cene leta 1997) oziroma 1% ocenjenega BDP Slovenije v tem letu.

Do sedaj navajane ocene so bile narejene s predpostavljanjem obstoječih pravil oziroma sprememb, ki jih je že najavila Evropska komisija. Izkušnje prejšnjih razširitev pa kažejo, da so države takoj po vključitvi izkoristile svojo moč za spremembo pravil v svojo korist. To je v izračunih upoštevala skupina avtorjev (Baldwin et al, 1997, str. 80) in prišla za Slovenijo za leto 2002 do neto proračunskega učinka v višini od 1,3 do 1,9 milijard ECU (prispevek v proračun Evropske unije 0,4 milijard ECU in priliv iz proračuna med 1,7 in 2,3 milijard ECU) (Strmšnik, 1997, str. 19).

7. SLOVENSKO KMETIJSTVO IN ŠIRITEV

Slovenija je z gled zelo majhne države, ki se bo morala povezovati v integracijske procese. Zaostajanje slovenskega kmetijstva za razvito Evropo je zastrašujoče. Razvojno gledano je naš temeljni problem v majhnosti kmetij, kar slabo vpliva na produktivnost, intenzivnost, strukturo delovne sile in proizvodnje. Posledica neugodne kmetijske strukture oziroma majhnosti kmetij v Sloveniji je velik delež mešanih kmetij. Kmetije so namreč premajhne, da bi zagotavljale zadovoljiv dohodek, zato ljudje iščejo dodaten dohodek zunaj kmetije in se zaposlujejo v drugih gospodarskih dejavnostih. Ena od rešitev je, da bi se morale naše kmetije razmeroma hitro povečati do približno enake velikosti, torej do povprečno okrog 20 hektarov kmetijske zemlje (njive, nasadi, travniki in pašniki). To je mogoče samo, če bi od 80 do 90 odstotkov sedanjih kmetij prenehalo obstajati in bi preostale dobile v obdelovanje vsa njihova zemljišča. Poleg majhnih kmetij ima Slovenija tudi manj ugodne naravne danosti za kmetijsko pridelavo. Naše značilnosti so velika gozdnatost in majhen delež kmetijske zemlje v skupni površini, neugoden relief in s tem povezan velik delež kmetijske zemlje na območjih s težjimi pridelovalnimi razmerami, obsežen delež absolutnega travinja in majhen delež njiv v strukturi rabe kmetijske zemlje. Slovenija je neto uvoznica hrane, kar je strateška pomanjkljivost, a določena prednost pri vključevanju v EU, ki se sooča s kmetijskimi presežki.

S prevzemom Skupne kmetijske politike EU bo na državni ravni ostal le manjši del pristojnosti za vodenje kmetijske politike. Tržno-cenovna politika bo v celoti v pristojnosti skupnih organov EU. Članicam bo tako prepuščeno samo odločanje, financiranje in izvajanje posrednih oblik podpore kmetijstvu (splošne storitve za kmetijstvo, socialna in davčna politika ipd.). Slovenska kmetijska politika bo torej izgubila velik del pristojnosti, slovenski kmetje bodo pridobili enotno in bolj dodelano kmetijsko politiko, na oblikovanje katere pa bodo lahko še manj vplivali kot doslej.

Slovenija vstopa v EU v času, ki je za slovensko kmetijstvo najneugodnejši. Naše želje so imeti kmetijstvo ekosocialnega tipa, ki bo skušalo ohranjati strukture, poseljenost in kulturno krajino, obenem pa povečati konkurenčnost in učinkovitost pridelave. (Avberšek, 2000, str. 21).

Delež kmetijske proizvodnje v družbenem proizvodu znaša komaj dobre 4% in delež kmečkega prebivalstva okrog 7%. Vendar bi bilo razmišljanje, da je kmetijstvo obrobna gospodarska dejavnost in da so kmetje obrobna politična skupina zelo poenostavljena. Ti podatki so predvsem znak, da je Slovenija razmeroma visoko razvita industrijska država. Pomen kmetijstva pa zato ni nič manjši. Vprašanje pa je, ali bi bila ob preveliki ali celo popolni odvisnosti Slovenije od "uvoza" hrane ta še tako poceni.

Dejstvo, da je Slovenija razmeroma visoko razvita industrijska država pomeni tudi, da kmetje ne morejo imeti v povprečju nižje življenjske ravni kot ostalo prebivalstvo in ne morejo delati tako poceni, kot delajo danes v vzhodnoevropskih državah ali latinski Ameriki. To dejstvo povečuje stroške kmetovanja in zmanjšuje konkurenčnost našega kmetijstva v primerjavi s kmetijstvom držav, ki imajo nižjo življenjsko raven. Obraten je odnos v primerjavi z (zahodnoevropskimi) državami, ki imajo višjo življenjsko raven. Naše kmetijstvo bi moralo biti konkurenčnejše, vendar imajo te države zaradi bistveno ugodnejše agrarne strukture in nekaj višje tehnološke ravni večjo produktivnost. Ne moremo biti torej konkurenčni niti vzhodno niti zahodno evropskemu kmetijstvu. Če bi bilo naše kmetijstvo prepuščeno zgolj delovanju trga, lahko pričakujemo močan in razmeroma hiter osip te dejavnosti. To bi poleg drugih negativnih učinkov povzročilo tudi velike socialne probleme med sedanjim kmečkim prebivalstvom (Kovačič, 1996, str. 3).

8. SKLEP

Na podlagi svoje raziskave lahko ugotovim, da bo imel vpliv vzhodne širitve Evropske unije zelo pomemben makroekonomski učinek na države srednje in vzhodne Evrope. Glede na sprejetje strukturnih reform bodo ti učinki povzročili predvidoma od 1,3% do 2,1% višjo letno rast kot v primeru ne vključevanja v Evropsko unijo. Širitev povečuje rast držav srednje in vzhodne Evrope preko: višjih razmerij fizičnega investiranja zaradi transferjev Evropske unije in neposrednih tujih investicij, višjih rasti delovne sile zaradi višje ravni delavske participacije in preko povečane rasti celotne faktorske proizvodnje zaradi premikov tako v sektorski sestavi outputa kot v vključevanju strukturnih reform kot posledice notranjega trga Evropske unije, s katerimi se bodo soočile te države.

Vplivi na Evropsko unijo bodo predvidoma zelo majhni (med 0,5 in 0,7-odstotni kumulativni učinek v obdobju 2000-2009). To predvsem velja v obdobju tranzicije, ki je središče te raziskave, odkar približevalni proces skupine osmih držav vodi k rahlemu povečanju obrestnih mer in realnega tečaja kar deloma izravnava ugodne vplive povpraševanja.

Države v Evropski uniji bodo različno prizadete. Največje koristi bodo imele države z relativno močnimi trgovinskimi povezavami s tranzicijskimi državami kot sta Nemčija in Avstrija.

Za Slovenijo velja, da bodo pozitivni učinki integracije večji od negativnih, če se bodo domača podjetja in predvsem ekonomska politika hitro prilagajali potrebam novega trga, če bo Slovenija izpolnjevala obveznosti povezane s članstvom v Evropski uniji in se zavedala zahtevnosti razvojne poti in stroškov.

Z vstopom v Evropsko unijo bo Slovenija izgubila večji del pristojnosti za vodenje svoje kmetijske politike, saj bo sprejela pravila Skupne kmetijske politike, ki je v celoti v oblasti skupnih organov Evropske unije, kar pa ogrozilo naše kmetijstvo in verjetno, zaradi slabe konkurenčnosti le-tega povzročilo njegovo korenito zmanjšanje.

9. LITERATURA

1. Avberšek Katja: Slovenija vstopa v EU v neugodnem času za kmetijstvo. Evrobilten, Ljubljana, 2000, 17, str. 20-21.
2. Baldwin R.E. et al.: The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe, Economic Policy. Oxford: Blackwell Publishers, 1997, 142 str.
3. Damijan P. Jože, Caf Dušan: Welfare Effects of Trade Liberalisation and Integration on Slovenian Economy. A General Equilibrium Analysis, Proceedings of the East Central Roundtable Conference IV: "Dynamic Effects of Economic Integration RBMP'95, Bled, Slovenia, 1995, str. 205-230.

4. Kovačič Matija: Razvojne dileme slovenskega kmetijstva ob približevanju EU. Zbornik Slovenija proti Združeni Evropi. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, 2000. 12 str.
5. Richter Josef: Austria and the Single European Market. Economic Research, Wien, 6(1994), 1, str. 20-32.
6. Strmšnik Igor: Pričakovani makroekonomski učinki integracije Slovenije z Evropsko unijo. Ljubljana: ZMAR, 1997, 22 str.
7. Svetličič Marjan: Slovenija in Evropska unija, Strategija ekonomskih odnosov s tujino. Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj. IB revija. Ljubljana, 30 (1996), 1-2, str. 31-42.
8. Šegula Borut: Avstrija, širitev Evropske unije in Slovenija. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995, 51 str.

10. VIRI

1. Agenda: 2000 - For a stronger and wider Europe. Luxembourg: European Commission, 1997, 183 str.
2. Österreich in der Europäischen Union: Anforderung und Chancen für die Wirtschaft. Wien: WIFO, 1994. 50 str.
3. Value added, employment, remuneration and labour productivity in the candidate countries: Statistics in focus, Economy and finance, Eurostat, European Communities.
[URL:<http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat&product=KS-NJ-01-013>], 2001.
4. Slovenia - key figures: Slovenian business report, Fall 2001, 82 str.
5. Slovenia - At the top of New Europe: Slovenian business report, Fall 2001, 82 str.
6. Commission Opinion on Slovenia's Application for Membership of the European Union: Criteria for Membership: Economic criteria.
[URL:http://europa.eu.int/comm/enlargement/slovenia/op_07_97/b21.htm], 15.6.1997.
7. The GDP of the Candidate Countries: Statistics in focus, Economy and finance, Eurostat, European Communities.
[URL:<http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat&product=KS-NJ-01-028>], 2001.
8. The economic impact of enlargement: Enlargement papers. No.4. European Commission, Brussels, June 2001. 71 str.
9. EU enlargement and its macroeconomic effects in Eastern Europe: currencies, prices, investment and competitiveness, Basingstoke: Macmillan, New York, XXIII, 1999. 227 str.
10. Enlargement of the European Union: issues and strategies, London, New York: Routledge, XIX, 1999, 181 str.
11. Enlargement of the European Union. Euro specials, Frankfurt: Baker & McKenzie, 2000. 112 str.
12. Pregled skupne kmetijske politike: Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Ljubljana, Zadržna zveza Slovenije, 2001. 224 str.
13. Poročilo o napredku Republike Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, Ljubljana, 2001. 149 str.
14. European Commission Forecast for the Candidate Countries, European Economy. Supplement C. Economic Reform Monitor. Office for Official Publications of the EC, Luxembourg, 2001. 50 str.
15. Sektorski učinki vključitve Slovenije v EU, Ekonomsko ogledalo. Ljubljana, 1997, 10, str. 27-30.